

VYSOKÁ ŠKOLA BAŇSKÁ – TECHNICKÁ UNIVERZITA OSTRAVA
EKONOMICKÁ FAKULTA

KATEDRA PRÁVA

Zánik závazku v obchodním vztahu

Obligation Extinction in the Business Relationship

Student: David Masný

Vedoucí bakalářské práce: JUDr. Bohuslav Halfar

Ostrava 2010

Zadání bakalářské práce

Student: David Masný

Studijní program: Ekonomika a management

Studijní obor: Ekonomika a právo v podnikání

Téma: Zánik závazku v obchodním vztahu
Obligation Extinction in the Business Relationship

1. Úvod
2. Římské právo jako základ právní úpravy závazkových vztahů
3. Právní úprava zániku závazků v obchodních vztazích dle českého právního řádu
4. Zánik obchodních závazků splněním závazku
5. Zánik obchodních závazků jinak než splněním
6. Praktické příklady zániku závazků
7. Závěr

Seznam použité literatury

Seznam zkratk

Prohlášení o využití výsledků diplomové práce

Přílohy

Odborná literatura:

BEJČEK, J., ELIÁŠ, K., RABAN, P. *Kurs obchodního práva: obchodní závazky*. 3. vyd. Praha : C.H.Beck, 2003, 551 s., ISBN 80-7179-746-4

FALDYNA, F., HUŠEK, J., POHL, T. *Zajištění a zánik obchodních závazků*. 2. rozšířené vyd. Praha: ASPI, a.s., 2007, 236 s., ISBN 978-80-7357-154-2

ŠTENGLOVÁ, I., PLÍVA, S., TOMSA, M. *Obchodní zákoník : Komentář*. 8. vyd. Praha : Nakladatelství C.H.Beck, 2003, 1443 s., ISBN 80-7179-685-9

Vedoucí bakalářské práce: JUDr. Bohuslav Halfar

Datum zadání: 20. listopadu 2009

Datum odevzdání: 7. května 2010

JUDr. Bohuslav Halfar
vedoucí katedry

prof. Dr. Ing. Dana Dluhošová
děkanka fakulty

Místopřísežně prohlašuji, že jsem celou bakalářskou práci vypracoval samostatně a uvedl jsem veškerou použitou literaturu a další prameny.

Ostrava, dne 7. května 2010

.....
David Masný

Poděkování

Chtěl bych touto cestou poděkovat JUDr. Bohuslavu Halfarovi, za cenné rady a připomínky, které mi poskytl při vypracování této bakalářské práce.

Obsah

1	Úvod	1
2	Právo římské	3
2.1	Historický vývoj a význam římského práva	3
2.2	Úprava závazkových právních vztahů v římském právu	4
2.3	Zánik závazků podle práva civilního	6
2.3.1	Zánik závazků splněním	6
2.3.2	Zánik závazků odpuštěním dluhu	6
2.3.3	Zánik závazku obnovou závazku	7
2.4	Další způsoby zániku závazků podle civilního práva	7
2.5	Zánik závazků podle práva prétorského	8
2.5.1	Dohoda o odpuštění dluhu	8
2.5.2	Započtení	8
3	Právní úprava zániku závazků v obchodních vztazích dle českého právního řádu	9
3.1	Pojem závazkové právo a závazkový právní vztah	9
3.2	Právní úprava zániku závazků v obchodních vztazích	11
3.3	Přehled jednotlivých způsobů zániku závazkových právních vztahů	14
4	Zánik obchodních závazků splněním závazku	17
4.1	Pojem splnění závazku a předpoklady zániku závazku splněním	17
4.2	Subjekty plnění	18
4.3	Předmět plnění	20
4.4	Způsoby plnění	21
4.5	Právo dlužníka odepřít plnění	22
4.6	Místo plnění	23
4.7	Čas plnění	25
5	Zánik obchodních závazků jinak než splněním	27
5.1	Zánik závazků v obchodních vztazích, právně upravených komplexně obchodním zákoníkem	27
5.1.1	Odstoupení od smlouvy	27
5.1.2	Odstupné	30
5.1.3	Zmaření účelu smlouvy	31
5.2	Zánik závazků v obchodních vztazích, právně upravených občanským zákoníkem a doplněných obchodním zákoníkem	32
5.2.1	Nemožnost plnění	32
5.2.2	Započtení pohledávek	34
5.3	Zánik závazků v obchodních vztazích dle občanského zákoníku	37
5.3.1	Úřední úschova	37
5.3.2	Výpověď	38
5.3.3	Dohoda o novaci	39
5.3.4	Vzdání se práva a prominutí dluhu	40
5.3.5	Dohoda o narovnání	40
5.3.6	Uplynutí doby	41
5.3.7	Smrt věřitele nebo dlužníka	42
5.3.8	Splynutí	42
5.3.9	Prekluze	43
5.3.10	Promlčení	44
6	Praktické příklady zániku závazku	47
7	Závěr	53

Seznam použité literatury a pramenů:	55
Prohlášení o využití výsledků bakalářské práce	57

1 Úvod

V současné době je každý jednotlivec, každá fyzická bytost, ať si toto vůbec sama uvědomuje či nikoli, subjektem mnoha různých právních vztahů. Může se takto stát jedním ze subjektů právních vztahů pracovních, může být jedním ze subjektů právních vztahů rodinných, může být, a v běžném životě také nejčastěji bývá, při obstarávání a vyřizování nejběžnějších životních záležitostí, jedním ze subjektů právních vztahů občanských, případně i obchodních.

Z každého právního vztahu pro jednotlivé subjekty vyplývají na jedné straně určitá práva, na druhé straně však i určité povinnosti.

V souvislosti s ekonomickým rozvojem společnosti, v souvislosti, a zejména pak v návaznosti na četné a v poslední době i velmi časté změny základních právních předpisů, upravujících práva a povinnosti jednotlivých subjektů právních vztahů v různých oblastech, především pak v oblasti občansko-právních a obchodně-právních vztahů, si však nemusí jednotlivé strany těchto právních vztahů plně jednak uvědomovat svá oprávnění, jednak pak ani své povinnosti, což s sebou může přinášet, a jak plyne z praxe i přináší, mnohé problémy, jež nejsou jednotlivé strany schopny, či snad, lépe řečeno, nejsou ochotny samy tyto řešit v souladu se stávající právní úpravou cestou mimosoudní, cestou dohody, když nejsou schopny a ochotny uznat zejména své povinnosti, a v důsledku zmíněného jsou pak jejich případné spory řešeny soudní cestou, mnohdy i tzv. za cenu naprosto zbytečných nákladů pro jednu ze stran.

Ze shora uvedených důvodů jsem si tedy zvolil v rámci své práce téma, zabývající se podrobnějším rozbořením podmínek, za nichž dochází k zániku obchodně závazkových vztahů, když právě v souvislosti se zmíněnou problematikou jsou často naprosto mnohdy zbytečně vyvolávány soudní spory, spojené nejen vždy pro jednu ze stran sporu, jak již bylo uvedeno i výše, s nadbytečnými náklady, ale i na zmíněné pak i pro jednoho ze subjektů onoho právního vztahu navazující „nepříjemnosti“, vyvolané „nežádoucí popularitou“ ve svém okolí a v médiích v souvislosti s případným vymáháním pohledávek, s činností exekutorů a s problémy, které v návaznosti na to jsou přinášeny pak mnohdy i prostým zaměstnancům osob zabývajících se podnikatelskou činností.

Laikovi může sice připadat samozřejmostí, že pokud má některý ze subjektů obchodně právního vztahu povinnost, má tuto plnit, a v souvislosti s uvedeným druhý ze subjektů, stojící na tzv. opačném pólu, je zcela oprávněn plnění této povinnosti se domáhat

a plnění této povinnosti se právní cestou i dožadovat, takže de facto k žádným právním problémům by vlastně docházet nemělo. Opak je však pravdou.

V obchodně právních vztazích nelze totiž shora zmíněné vidět zcela jasně tzv. „černobíle“.

Právní úprava zániku obchodně závazkových vztahů nemusí být pro každého ze subjektů daného vztahu zcela pochopitelná, když mnohdy k případným sporům může docházet i v souvislosti s nesprávnou aplikací příslušných právních norem či v souvislosti s jejich nesprávným výkladem.

Cílem mé práce je tedy s ohledem na shora uvedené nejen nastínit základy právní úpravy zmíněné problematiky z hlediska historického, ale chtěl bych se zabývat především jednotlivými způsoby zániku obchodně-závazkových vztahů dle platného právního řádu našeho státu, přičemž v souvislosti se zmíněným chci rovněž poukázat na některé případy z praktického života, kdy právě onen nejednotný výklad právních předpisů vyvolal mezi stranami spor, a současně poukázat na to, jak byl ten či onen právní spor soudní cestou řešen, když zmíněná soudní rozhodnutí mohou být i vodítkem pro řešení případů obdobných a mohou mnoha sporům předcházet.

2 Právo římské

2.1 Historický vývoj a význam římského práva

Máme-li se zabývat problematikou obchodně-závazkových právních vztahů, konkrétně pak problematikou zániku obchodně-závazkových vztahů, nelze se v dané souvislosti nezmínit o úpravě dané právní problematiky i z hlediska historického, kdy zejména nelze odhlédnout od úpravy zmíněné problematiky v rámci práva římského.

Římské právo, jakožto právo období antického Říma, se stalo z důvodu své tehdejší dokonalé propracovanosti a z důvodu právní úpravy základních právních vztahů i základem pro právní kultury většiny současných států, konkrétně pak států s kontinentálním právním systémem.

Právě na dějinách antického Říma můžeme totiž sledovat nejen vývoj společnosti a společenských systémů, ale i vývoj římského právního řádu, a z něho pak i jeho nejdokonaleji propracovanou část – soukromé právo, za které Římané považovali soubor předpisů a právních úprav, vztahujících se k zájmu jednotlivce, případně zájmů jednotlivců.

Římské soukromé právo je z hlediska historického odrazem uceleného vývoje mezilidských vztahů po období téměř třinácti století – lze zde sledovat nejen přeměnu prvotně-pospolné společnosti na společnost třídní, protože se společnost nerozdělila jen na vlastníky a nemajetné, ale dokonce i na svobodné a otroky, ale i postupný přechod od tzv. primitivní agrární společnosti ve společnost výrobní, a následně i přechod ve společnost feudální.

V daném směru lze pak v přímé souvislosti se zmíněným sledovat i změny státní - tedy postupnou přeměnu obce na městský stát, posléze přeměnu městského státu na republiku s otrokářskou demokracií pro svobodné občany, přeměnu republiky na císařství až po vznik císařství s absolutní mocí.

Nicméně soukromé římské právo, jakožto nejdokonaleji propracovaná část římského právního řádu, jak již bylo uvedeno i shora, dosáhlo svého vrcholu právě v období tzv. společnosti výrobní, v období směny na úrovni soukromého vlastnictví, a to přesto, že „s úpadkem otrokářského zřízení upadalo také i římské právo soukromé“¹

¹ REBRO, K., Římské právo, s.8

Nutno uvést v dané souvislosti, že římské právo soukromé jako jediné ztělesňuje ucelený vývoj dlouhých století, a tím dospělo k vysoké dokonalosti. Není možné v daném směru přehlédnout ani skutečnost, že římská terminologie se převážně stala mezinárodní právní terminologií. Faktem zůstává i skutečnost, že nejeden pojem z římského práva se stal součástí právní kultury i v právních řádech dalších zemí, právní řád našeho státu pak nevyjímaje.

Poznatky o římském soukromém právu lze čerpat především ze zachovalých textů zákonů, z prétorských ediktů, z usnesení senátu, z textů císařských nařízení, ze spisů právníku atd.

Za nejstarší formální pramen římského práva soukromého se považuje obyčejové právo. Rozumí se jím vlastně právo, které se právem jako takovým stalo tím způsobem, že se po dlouhá období jednoznačně a s přesvědčením o jeho závaznosti zachovávalo. Jinými prameny římského práva soukromého jsou zákony, jimiž lze rozumět všeobecný rozkaz shromáždění národa či lidu. Dalšími prameny pak jsou např. usnesení senátu, nařízení magistrátu, císařská nařízení nebo předjustiniánské sbírky římského práva (tedy sbírky východořímského císaře Justiniána I., spadající do období let 527-565 n.l.).

Římské právo soukromé lze rozdělit do tří oblastí, a to na

- a) právo občanské neboli civilní (*ius civile*),
- b) právo cizinecké (*ius gentium*),
- c) právo tzv. přirozené (*ius naturele*).

Zatímco občanské, neboli civilní, právo se vztahovalo jen na římské občany, protože vycházelo z principu personality a nikoli z principu teritoriality, přirozené právo chápali římscí právníci jako právo, které platilo pro všechny lidi bez rozdílu, dokonce i pro zvířata. V cizineckém právu pak šlo o spory vznikající tzv. mezi „neřímany navzájem“ či spory mezi „římanem“ a „neřímanem“, zejména pak v obchodních vztazích. A právě „v těchto oblastech práva Římané opouštěli formálnost civilního práva a vytvářeli celou řadu právních úprav, které platily bez ohledu na občanství zúčastněných stran“.¹

2.2 Úprava závazkových právních vztahů v římském právu

Je zřejmé, že součástí soukromého práva římského je rovněž úprava závazkových právních vztahů.

¹ REBRO, K., Římské právo, s.12

Historickou zásluhou Římanů v dané oblasti pak je, že vytvořili nejen pojem závazku (obligace) a že tento pojem vymezili jako vztah mezi dlužníkem a věřitelem, ve kterém je dlužník právně povinný věřiteli něco plnit pod sankcí žaloby či exekuce, ale i to, že zmíněný závazkový vztah rozpracovali do uceleného systému, pokud jde o jeho jednotlivé prvky, tedy rozpracovali nejen podmínky vzniku zmíněného vztahu a konkretizovali subjekty tohoto vztahu, ale blíže specifikovali i předmět závazků, jakož i jejich zánik.

A právě v souvislosti s problematikou zániku závazků v obchodních vztazích dle současné právní úpravy českého právního řádu nutno poukázat nejprve i na úpravu dané problematiky právem římským.

Obecně dle římského práva se vycházelo ze skutečnosti, že povinnost dlužníka zaniká v okamžiku, když splní věřiteli to, k čemu byl zavázáný, jinými slovy, pokud věřitel dostál toho, co mu bylo dluženo.

„*Postupem času však mohlo dojít k uspokojení věřitele i náhradním materiálním způsobem*“¹. Navíc římské právo uznávalo ve své době i způsoby zániku dlužnickovy povinnosti bez toho, že by byl věřitel vůbec uspokojen.

Důvody zániku obligace byly tedy v rámci římského práva rozličné. Mohlo se tak jednat jednak o

- a) zánik závazku materiálním uspokojením věřitele,
- b) důvody rušící závazek bez ohledu na materiální uspokojení věřitele,
- c) důvody rušící a modifikující daný závazek,
- d) důvody čistě modifikující daný závazek, jako byla např. cese pohledávky či převod dluhu.

Historickým procesem se daná problematika zániku závazků a důvodů, jež k zániku závazků vedly, roztřídila podle toho, dle kterého práva takto bylo postupováno, do dvou skupin, a to do skupiny zániku závazků dle práva civilního (*ius civile*), a do skupiny zániku závazků dle práva prétorského (*ius honorarium*).

Zatímco podle civilního práva působily důvody zániku závazků *ipso iure*, tedy tak, že dlužník se ze závazku tzv. osvobodil bezprostředně a soudce musel závazek pokládat za zrušený, podle práva prétorského důvody zániku závazků měly následek jen *ope exception*, což znamenalo, že závazek – obligace – trval nadále, avšak jen v oslabené formě, kdy prétor přiznal dlužníkovi námitku, pokud však již dříve předmětnou věřitelovu žalobu neodmítl.

¹ REBRO, K., Římské právo, s. 190

2.3 Zánik závazků podle práva civilního

2.3.1 Zánik závazků splněním

Především podle civilního práva mohlo dojít k zániku závazku jeho splněním (*solutio*), tedy skutečným výkonem povinného plnění.

Zásadně se mělo dle onoho práva plnit věřiteli samotnému, nicméně v některých případech mohlo dle římského práva dojít k zániku tohoto závazku uvedeným způsobem i plněním jiné osobě, než samotnému věřiteli, a to

- plněním opatrovníkovi, poručníkovi, správci,
- plněním tomu, koho věřitel dočasně pověřil převzetím plnění,
- plněním třetí osobě, kterou věřitel určil již při vzniku obligačního vztahu jako osobu oprávněnou k přijetí tohoto plnění,

- plněním vedlejšímu věřiteli jako důvěrníkovi hlavního věřitele (ten měl sice v daném případě vlastní právo podat žalobu vůči dlužníkovi, nicméně na druhé straně měl povinnost přijaté plnění vydat hlavnímu věřiteli).

Navíc mohlo dojít ke splnění nejen dlužníkem, ale i jeho zástupcem či každou třetí osobou, pokud se však nejednalo o plnění vázané toliko na osobu dlužníka.

Římské právo v souvislosti se zánikem závazkových vztahů pak připouštělo i možnost tzv. částečného plnění. Toto částečné plnění mohl však věřitel odmítnout, ale pouze v případech, nevyplývalo-li ze smlouvy něco jiného.

Kromě shora zmíněného případu mohl prétor i tzv. povolit částečné splnění (*pro parte*) jako jistou úlevu (*beneficium*) některým osobám, a to z důvodu, aby tyto mohly být souzeny a odsouzeny jen pro to, co mohly splnit a nesplnily. Důkazní břemeno, že dluh byl plněn, pak v daných podmínkách zatěžovalo dlužníka. I římské právo připouštělo tzv. kvitanci, neboli potvrzení o zaplacení, nicméně pro zmíněné nebyla v klasickém právu vyžadována žádná určitá forma, když písemná forma uvedeného byla vyžadována až od dob vlády Justiniána.

2.3.2 Zánik závazků odpuštěním dluhu

Odpuštěním dluhu se rozuměl dle římského práva úkon věřitele, jímž tento prohlásil, že dlužníka osvobozuje od jeho závazku. Zmíněný úkon mohl být učiněn formálním i neformálním způsobem.

K formálním způsobům odpuštění dluhu patřilo např. symbolické splnění jednou mincí, či formální potvrzení, formální kvittance, osvobozující dlužníka od jeho závazku i bez zaplacení.

Neformálními způsoby odpuštění dluhu byly pak zejména dohody, že věřitel nebude dluh dále vymáhat (*pactum de non petendo*), či dohody o urovnání (*transactio*).

Dále lze k uvedeným neformálním způsobům odpuštění dluhu podřadit i dohodu dle civilního práva v případech vyrovnání se ohledně dlužné pokuty za krádež a bezpráví.

2.3.3 Zánik závazku obnovou závazku

Obnova závazku (*novatio*) ve své podstatě znamenala zánik závazkového vztahu založením závazkového vztahu nového, se shodným materiálním obsahem. Právě onen nový závazkový vztah měl za následek, že původní závazkový vztah zaniká *ipso iure*.

Již ze samotné povahy uvedeného plyne, že obnova závazku vyžadovala dle římského práva soukromého jednak existenci staršího závazku, který měl být uvedeným úkonem zrušen, a současně pak znamenala i vznik nového závazku, který měl jednak shodný materiální obsah závazku, ale současně musel obsahovat i něco nového.

Byly tak možné dva způsoby obnovy závazků, a to :

a) obnova závazku beze změny osob mezi původními stranami obligace („nové“ se tedy netýkalo totožnosti stran, postačovalo, aby původní důvod závazku byl nahrazen důvodem jiným)

b) obnova závazku se změnou osob – tedy obnova závazku mezi stranami původního závazkového vztahu a osobou třetí, která se stala pak dlužníkem či věřitelem nového obligačního vztahu na základě zplnomocnění (*delegace*).

2.4 Další způsoby zániku závazků podle civilního práva

Kromě shora uvedených způsobů zániku závazků podle civilního práva mohlo dle práva římského dojít k zániku závazků i dalšími způsoby, a to zejména

a) zánikem jednoho ze subjektů obligace (kdy se převážně jednalo o případy úmrtí dlužníka či věřitele, avšak toliko v případech, že předmětem závazku bylo plnění, vázané pouze na jejich osoby, tedy plnění neděditelné),

b) tzv. spojením (*confusio*), které se uplatnilo v případech, že obligační, závazková práva a povinnosti se spojily v jedné osobě,

c) dodatečnou nemožností plnění, pokud k ní došlo náhodou a předmětem plnění byla individuálně určená věc,

d) nabytím jedné a téže věci věřitelem z jiného právního důvodu, než byl dán v původním závazku,

e) dále i promlčením žaloby (kdy v daném směru nutno uvést, že platila promlčecí lhůta 30 let, pokud své právo věřitel v uvedené lhůtě neuplatnil, ač mohl), navrácením do předešlého stavu či splněním rozvazovací podmínky.

2.5 Zánik závazků podle práva prétorského

2.5.1 Dohoda o odpuštění dluhu

O uvedeném způsobu zániku závazkového vztahu bylo již hovořeno výše, konkrétně pak v kapitole 1.3.2, zabývající se problematikou zániku závazkových vztahů dle práva civilního.

Uvedený neformální způsob zániku závazků uznávalo i právo prétorské, kdy však dohody o odpuštění dluhu a dohody o urovnání, byly dle prétorského práva účinné pouze ve formě námitky.

2.5.2 Započtení

Započtení, neboli *compensatio*, znamená dle římského práva zánik pohledávky vzájemným odpočtením od protipohledávky. Jinými slovy věřiteli tak zůstane jen pohledávka na zbývající část.

V dané souvislosti nutno však uvést, že započtení jako důvod zániku pohledávky se vyvíjelo velmi pozvolně a postupně, kdy první poznatky o zmíněném pocházejí nejprve z práva prétorského, teprve mnohem později se objevují i v právu civilním.

Započtení prosazoval nejprve prétor zejména tehdy, kdy bankéři mohli žalovat své klienty o rozdíl z jakýchkoli vzájemných pohledávek. V dané souvislosti však současně nutno uvést, že v případech, kdy žaloba zněla na vyšší plnění, byla tato dle římského práva zamítnuta v celém rozsahu.

3 Právní úprava zániku závazků v obchodních vztazích dle českého právního řádu

3.1 Pojem závazkové právo a závazkový právní vztah

Jak bylo naznačeno již i shora, rovněž český právní řád, coby právní řád vyspělého státu, za který lze Českou republiku nepochybně považovat, čerpá při právní úpravě závazkových právních vztahů ze základů, jež plynou z práva římského.

Mám-li se zabývat blíže otázkou zániku závazků v obchodním vztahu, považuji nejprve za nutné objasnit, alespoň v naprosté stručnosti a obecně, pojem závazkové právo a závazkový právní vztah.

Závazkovým (neboli obligačním) právem se rozumí ona část soukromého práva, kterou tvoří soubor právních norem o závazcích.

Ústředním pojmem závazkového práva je tedy závazek (čili obligace). Závazkem se v právní řeči rozumí pak dvojí, a to :

- a) závazkový právní vztah – tedy *závazek v širším smyslu*,
- b) povinnost z tohoto závazkového právního vztahu vcházející, neboli závazková (obligační) povinnost – tedy *závazek v užším smyslu* (oním závazkem v užším smyslu se pak rozumí „*povinnost subjektu závazkového právního vztahu – dlužníka - poskytnout druhému subjektu - věřiteli - téhož závazkového právního vztahu jím požadované a dlužníkem slíbené plnění, tj. něco dát, konat či nekonat (opomenout, strpět) v souladu s pohledávkou*“.¹

Samotné obchodní závazkové vztahy nelze však definovat zcela přesně. Jde, jak již bylo uvedeno shora, o soukromoprávní závazkové vztahy (jeden účastník je povinen vůči druhému k plnění a druhý je oprávněn toto plnění požadovat), avšak od obligací obecného práva občanského se odlišují tím, že :

- a) jejich subjekty zpravidla vykazují vlastnost podnikatele, anebo je u nich tato vlastnost alespoň konstruována právní fikcí,
- b) vznikají jako obchodní závazkové vztahy buď v souvislosti s podnikatelskou činností jednajících, popř. ve vazbě na aktivity jí na roveň postavené, anebo z vůle účastníků,
- c) jejich obsah je podroben především úpravě obchodního zákoníku.

¹ KNAPPOVÁ, M., ŠVESTKA, J. a kol. Občanské právo hmotné, s. 22

K tomu, aby šlo o obchodní závazkový vztah, někdy postačí naplnění třeba jen jediného z uvedených znaků.

„Z hlediska obchodního práva se za obchody považují jen ta právní jednání, která zákon za obchody prohlašuje a naopak jimi nejsou ta právní jednání, jimž zákon povahu obchodů ve smyslu obchodního práva upírá.“¹

Ve shora uvedeném směru je tedy podstatné pro určení právních předpisů, jež jsou rozhodné pro úpravu toho či onoho obchodního závazkového vztahu, dělení závazkového vztahu na absolutní obchody a relativní obchody.

V případě relativních obchodů se jedná o právní vztahy, které mají obchodní povahu jen v závislosti na povaze subjektů, které je uzavírají, přičemž rozhodující je povaha těchto subjektů při samotném vzniku závazkového vztahu, neboť právě k tomuto okamžiku musí jít o podnikatele s oboustranně podnikatelskou činností. Výjimkou jsou státní organizace a samosprávné územní jednotky, pro něž platí, že částí obchodního zákoníku, upravující obchodní závazkové vztahy, se řídí rovněž závazkové vztahy mezi nimi a podnikateli při jejich podnikatelské činnosti, jestliže se týkají zabezpečování veřejných potřeb.

Oproti tomu za absolutní obchody považujeme vztahy, jež mají obchodní charakter bez ohledu na povahu účastníků, kteří je uzavírají. Výčet těchto absolutních obchodů, a úplný, je obsažen v ust. § 261 odst. 3 obchodního zákoníku, kdy se tak může jednat např. o vztah ze smlouvy o úvěru, vztah ze smlouvy o prodeji podniku či jeho části, o závazkové vztahy z bankovní záruky, o závazkové vztahy z finančního zajištění, vztahy mezi zakladateli a správcem vkladu a další.

Od pojmu absolutní obchody je však nutno odlišit další pojem, a to absolutní neobchody. Tyto absolutní neobchody se totiž bez ohledu na povahu účastníků, kteří je uzavírají, řídí jen ustanovením občanského zákoníku, a to navíc pouze za předpokladu, že se jedná o smlouvy, které nejsou jako smluvní typ upraveny v zákoníku obchodním (jedná se tak např. o smlouvu nájemní, případně o smlouvu kupní, jestliže předmětem této smlouvy je převod vlastnictví k nemovitostem).

Kromě již zmíněných druhů obchodů rozeznáváme však ještě jeden typ, a to fakultativní obchody. V případech fakultativního obchodu se závazkový vztah stává obchodem až po vzájemné dohodě účastníků, kteří si ve své smlouvě stanoví, že jejich

¹ KERNBACHOVÁ, M., SEVERIN, P. : Obchodně závazkové vztahy, s.7

právně závazkový vztah tímto obchodem bude. Také tyto fakultativní obchody jsou upraveny zákonnými ustanoveními obchodního zákoníku.

3.2 Právní úprava zániku závazků v obchodních vztazích

Zabýváme-li se konkrétně problematikou zániku závazků v obchodních vztazích, nelze jinak, než v dané souvislosti rovněž zdůraznit tu skutečnost, že zmíněná problematika není v našem právním řádu právně řešena uceleně a naprosto jednoznačně toliko jedním právním předpisem, ale při řešení případných otázek a sporů, souvisejících s touto problematikou, je nutno vycházet z více právních předpisů.

V daném směru považuji za nutné poukázat především na úvodní, obecné ustanovení zák.č. 513/1991 Sb., obchodního zákoníku, v platném znění, konkrétně na ust. § 1 zmíněného právního předpisu, dle něhož sice obchodní zákoník upravuje postavení podnikatelů, obchodní závazkové vztahy, jakož i některé jiné vztahy s podnikáním související, nicméně ve smyslu téhož zákonného ustanovení, a to odst. 2, nelze-li některé otázky řešit podle ustanovení obchodního zákoníku, řeší se podle předpisů práva občanského, a nelze-li je řešit ani podle těchto předpisů, posoudí se podle obchodních zvyklostí, není-li ani jich, pak podle zásad, na kterých spočívá obchodní zákoník.

Již shora uvedená právní úprava rozsahu působnosti obchodního zákoníku vypovídá o tom, že některé otázky a některé problematiky jsou v obchodním zákoníku upraveny tak, že použití občanského zákoníku prakticky nepřichází vůbec v úvahu (ve vztahu k závazkovému právu např. problematika promlčení práv ze závazkových obchodních vztahů či splnění závazku, byť se jedná o problematiku rovněž občanským zákoníkem řešenou). Další podskupinou jsou pak případy, kdy sice určitá otázka v obchodním zákoníku upravena je, ale úprava není úplná, má pouze povahu odchylek nebo doplňků v občanském zákoníku. Při řešení konkrétních případů tedy musí být aplikována jak speciální ustanovení obchodního zákoníku, tak i ustanovení občanského zákoníku v otázkách, které nejsou ve vztahu k dané problematice obchodním zákoníkem upraveny (např. započtení pohledávek, nemožnost plnění). Konečně pak třetí podskupinu představují či tvoří případy, kdy určité právní otázky nejsou obchodním zákoníkem upraveny vůbec, takže se musí řešit výlučně podle občanského zákoníku (např. změna závazku dohodou, splynutí).

Zvláštností obchodního zákoníku je také to, že jako pramen práva připouští, jak již bylo uvedeno i shora a jak je i zakotveno v právním předpisu, obchodní zvyklosti. „*Jejich použití při řešení konkrétní problematiky přichází v úvahu jen podpůrně k obchodnímu zákoníku a občanskoprávním předpisům. Jde o tzv. mezery v zákoně, kdy uvedené právní předpisy určitou otázku neřeší. Obecně lze říci, že tedy nemají obchodní zvyklosti přednost před psaným právem. Mohou jej však získat na základě výslovného ustanovení smlouvy za podmínky, že zvyklosti nejsou v rozporu s kogentními ustanoveními obchodního zákoníku.*“¹

Naprosto v obecné rovině lze konstatovat, že obchodní zvyklosti jsou vlastně určitými pravidly, jež strany v obchodním styku fakticky dodržují, akceptují je, aniž by byly těmito pravidly ze zákona vázány, jinými slovy, aniž by byla tato pravidla v zákoně výslovně upravena a stanovena. Současně nutno uvést, že zmíněná pravidla, uplatňující se v obchodních vztazích, mohou a jsou rozdílná nejen na úrovni mezinárodní, ale mohou se lišit také v rámci jednotlivých odvětví podnikání, či dokonce na různých územích téhož státu.

Tak např. mezi obchodní zvyklosti Číňanů patří případně jednání v jejich vlastním jazyce, s event. překladem do angličtiny, jednání s egyptskými partnery pak není vhodné v rámci tamějších zvyklostí tzv. „protáhnout“ přes odpolední čtrnáctou hodinu, kdy egyptským partnerům končí pracovní doba. Mezi obchodní zvyklosti pak můžeme zařadit i skutečnost, že se z obchodních jednání tzv. neodchází, pokud není jasno v závěrech jednání či nedojde-li k dohodě o dalším termínu jednání v téže záležitosti. Tyto zvyklosti však mnohdy hraničí i se zásadami slušného jednání, hraničí s respektováním práv a zájmů druhé strany.

Měli-li bychom se však zabývat obchodními zvyklostmi jako takovými, tedy pravidly, jež subjekty podnikání dobrovolně dodržují, ač tato nejsou uvedena v žádném právním předpise, jako učebnicový příklad může posloužit tzv. předváděcí jízda motorovým vozidlem, o jehož koupi projevujeme zájem. Ačkoli uvedené není obsaženo, jak již bylo uvedeno shora, v žádném právním předpise, přesto strana prodávající uvedené realizuje, kdy toto slouží jak k seznámení se s přednostmi kupovaného vozidla, tak i k ověření, že zmíněné vozidlo netrpí po technické stránce žádnými evidentními vadami.

V souvislosti s problematikou obchodních zvyklostí je pak nutno poukázat i na soubor mezinárodních pravidel pro výklad nejvíce běžně používaných obchodních doložek

¹ ŠTENGLOVÁ, I., PLÍVA, S., TOMSA, M. a kol. Obchodní zákoník, Komentář, 8. vydání, s. 4

v zahraničním obchodě, tedy na INCOTERMS 2000. Tato pravidla se zabývají vztahy plynoucími z kupní smlouvy, povinnostmi při celním odbavení, balení zboží či přebírání dodávky. I když zmíněná pravidla jsou určena pro mezinárodní obchod, používají se někdy i v rámci smluv při vnitrostátních obchodních transakcích.

Incoterms 2000 mají čtyři základní skupiny doložek, kdy určujícím je zde první písmeno anglické zkratky (doložka E = odebrání, doložka F = hlavní přepravné neplaceno prodávajícím, doložka C = hlavní přepravné placeno prodávajícím, doložka D = dodání). Zmíněnými zkratkami je tak např. stanoveno, že bude zboží odvezeno kupujícím přímo ze závodu prodávajícího, kdy kupující za něj dále zodpovídá (zkratka EXW), či že prodávající musí nést veškeré náklady a rizika spojená s celou trasou přepravy zboží s dodáním na hranici na předem ujednané místo (zkratka DAF). Všechny tyto doložky se používají tak, že se na ně výslovně odkazuje v jednotlivých smlouvách a strany závazkového vztahu zmíněné také bez výhrad akceptují.

Konečně je pak nutno se zmínit s ohledem na obsah zákonného ustanovení, upravujícího rozsah působnosti obchodního zákoníku, rovněž o zásadách, na nichž obchodní zákoník tzv. staví a na nichž spočívá.

Tyto zásady je pak možno užít v těch výjimečných případech, kdy řešení konkrétní otázky není možné podle obchodního ani podle občanského zákoníku, a ani podle již shora uvedených obchodních zvyklostí. Zásady jako takové nejsou sice v obchodním zákoníku výslovně uvedeny ani konstatovány, nicméně lze za ně považovat zcela jistě např. zásadu rovného postavení stran, zásadu poctivého obchodního styku či zásadu smluvní rovnosti.

Samostatnou problematikou v souvislosti s úpravou m.j. i závazkových obchodních vztahů je problematika použití tzv. analogie, byť samotný obchodní zákoník ani tuto otázku nikde ve svých zákonných ustanoveních nezakotvuje. Přesto je nutno i na tuto problematiku poukázat, zejména s ohledem na podpůrnou úlohu občanského zákoníku při právním řešení obchodně právních vztahů. Právě podle ust. § 853 tohoto zákonného předpisu, se právní vztahy, jež nejsou občanským zákoníkem upraveny a nejsou upraveny ani žádným jiným zákonem, řídí ustanoveními, která upravují vztahy obsahem a účelem jim nejbližší. *„Pro vztahy upravené obchodním zákoníkem je tak zásadně dána možnost aplikace analogie. Samozřejmě je však přípustná jen za podmínky, že určitou otázku nelze řešit nejen podle ustanovení obchodního zákoníku, ale ani podle ustanovení občanského zákoníku nebo jiných předpisů práva občanského“.*¹

¹ ŠTENGLOVÁ, I., PLÍVA, S., TOMSA, M. a kol. Obchodní zákoník, Komentář, 8. vydání, s. 4

Pokud se týká pak konkrétně právní úpravy obchodních závazkových právních vztahů v obchodním zákoníku (a potažmo s tímto související i problematiky zániku závazků v obchodních vztazích), je tato začleněna do části třetí, hlavy první obchodního zákoníku, kdy v souvislosti s již výše nastíněným se jedná rovněž v této oblasti o speciální úpravu obchodních závazkových vztahů. Obdobně jako úprava jiných právních vztahů v obchodní sféře, také zmíněná právní úprava není však úplnou právní úpravou dané oblasti, nevylučuje tak úpravu závazkových právních vztahů a jejich zániku dle občanského zákoníku jako celku, nevylučuje pak ani právní úpravu dle obchodního zákoníku v něčem případně doplnit či v některých směrech upravit. V občanském zákoníku, jako prvotním podpůrném právním předpisu, je pak problematika závazkových právních vztahů řešena v jeho části osmé, kdy podmínkám zániku závazků je v obecné úpravě věnován oddíl šestý hlavy první této části právního předpisu, konkrétně pak ustanovení § 559 až § 587.

3.3 Přehled jednotlivých způsobů zániku závazkových právních vztahů

V souvislosti se závazkovým právem a s problematikou zániku závazků, plynoucích z obchodních vztahů jako takových, lze sice souhlasit s laickým názorem, že samotné závazky by měly vznikat především proto, aby byly splněny. Přesto však v mnohých případech ke splnění závazků nedojde a přesto v mnohých případech dojde k zániku závazků ze smluv plynoucích.

S ohledem na shora uvedené je nutno zásadně odlišovat zánik závazkového právního vztahu jako celku od zániku jednotlivého práva či povinnosti subjektů z tohoto vztahu plynoucího, tedy ať již práva či povinnosti věřitele nebo dlužníka, kdy v uvedených případech, tedy v případech zániku jednotlivých práv a povinností té či oné strany, samotný závazkový právní vztah může trvat i nadále.

V právní nauce lze zánik závazkového právního vztahu (a to obecně) třídit podle různých kritérií.

V závislosti na právních skutečnostech, které zánik závazkového vztahu způsobili, můžeme rozlišovat zejména:

1. Zánik závazkového právního vztahu na základě právních úkonů
 - a) jednostranných
 - aa) splnění dluhu

- ab) uložení do úřední úschovy
- ac) odstoupení od smlouvy
- ad) jednostranné započtení
- ae) výpověď

- b) dvoustranných
- ba) dohoda o novaci
- bb) vzdání se práva
- bc) prominutí dluhu
- bd) dohoda o narovnání
- be) dohoda o započtení

2. Zánik závazkového právního vztahu na základě události

- a) nemožnost plnění
- b) uplynutí doby
- c) smrt dlužníka nebo věřitele
- d) splynutí

3. Zánik závazkového právního vztahu na základě spojení úkonu a události

- a) promlčení
- b) prekluze

4. Zánik závazkového právního vztahu rozhodnutím státního orgánu

Případy, kdy závazky zanikají v důsledku rozhodnutí státního orgánu vydaného na návrh jednoho či obou účastníků, jsou v zákoně upraveny nikoli již v rámci obecných výkladů o zániku závazků, nýbrž v souvislosti s jednotlivými instituty, jichž se týkají. Tento způsob zániku závazků je pro občanské (soukromé) právo netypický a můžeme se s ním setkat např. při rozhodování soudu o zrušení práva společného nájmu bytu, nedojde-li v daném směru mezi rozvedenými manžely k dohodě. Soud tak na návrh jednoho z nich rozhodne nejen, že se právo společného nájmu bytu ruší, ale rozhodne rovněž, který z manželů bude byt užívat jako nájemce dále.

„Podle jiného kritéria lze zánik závazkových právních vztahů rozlišovat podle toho, zda jde o zánik

1. *s uspokojením věřitele (cum satisfactione creditoris).*

Typickým příkladem je splnění, kterým se dosahuje hospodářský cíl závazkového právního vztahu

2. *bez uspokojení věřitele (sine satisfactione creditoris), např. prominutí dluhu, nemožnost plnění“.*¹

V souvislosti s přehledem jednotlivých způsobů zániku závazkových právních vztahů je však plně na místě již v této části také zdůraznit, že při obligacích vzniklých ze smlouvy zaniká závazek (právní vztah), nikoli smlouva (právní skutečnost). Platná smlouva zaniknout nemůže, nanejvýš může být zrušena, a zda s účinky ex tunc nebo ex nunc, záleží vždy na konkrétních okolnostech.

¹ KNAPPOVÁ, M., ŠVESTKA, J. a kol. Občanské právo hmotné, s. 143-144

4 Zánik obchodních závazků splněním závazku

4.1 Pojem splnění závazku a předpoklady zániku závazku splněním

Splnění (*solute*) je základní a v praxi i nejčastější způsob zániku závazků, protože jím je dosaženo hospodářského cíle tohoto právního institutu. Je totiž i zájmem společnosti, aby zánik závazků splněním byl nejčastějším způsobem zániku závazků, neboť především tento způsob přináší oběma stranám daného právního vztahu plné uspokojení jejich především sociálně ekonomických zájmů.

Obchodní zákoník upravuje zánik závazku jeho splněním v části třetí, dílu sedmém, a to speciálně, právě s ohledem na tu skutečnost, že se jedná o nejtypičtější způsob, jakým dochází k zániku závazků, takže aplikace ustanovení občanského zákoníku o splnění dluhu na obchodní závazkové vztahy nepřichází v úvahu.

I ze shora uvedeného důvodu tedy v rámci této práce bude věnována otázce zániku obchodních závazků jejich splněním samostatná kapitola.

Splnění se obecně definuje jako právní úkon zavázané osoby, kterým tato, s úmyslem splnit svoji povinnost ze závazkového vztahu, poskytuje oprávněné osobě předmět plnění (dodává zboží, provádí dílo apod.), odpovídající obsahu závazku.

Úprava obchodního zákoníku vychází z toho, že každý je povinen splnit své závazky, a to řádně a včas. „Řádné“ splnění pak zahrnuje požadavek, že toto splnění musí být řádně nabídnuté nejen po stránce časové, ale i po stránce místní a věcné.

Není-li plněno včas, nebo není-li plněn závazek ve stanoveném místě, dostává se povinná strana do prodlení, kdy zabránit prodlení povinné strany v daném případě může toliko skutečnost, že je v prodlení případně i strana oprávněná. Jde-li o plnění vadné, přináší to s sebou samozřejmě rovněž právní důsledky zákonem předpokládané, kdy nastupuje pro daný zavázaný subjekt odpovědnost za vady, event. spolu s odpovědností za prodlení.

K tomu, aby závazek kompletně zanikl, je zapotřebí, aby byly splněny všechny povinnosti z něj vyplývající. V daném směru je pak nutno rozlišovat z hlediska právního pojem plnění a pojem splnění, kdy mezi uvedenými pojmy je velmi podstatný rozdíl a současně jsou s uvedenými pojmy i spojovány různé právní důsledky.

*„Zatímco ve splnění závazku musí být obsažena subjektivní stránka a jde vždy o určitou právní skutečnost, kroky vedoucí ke splnění (tedy určité etapy v procesu plnění jakožto činnosti) právní skutečností být nemusí. Součástí procesu plnění mohou být i určité postupy věřitelovy (spolupůsobení věřitele). Někdy je spolupůsobení věřitele nutné i k onomu finálnímu kroku splnění (je-li např. splněno oboustranným podpisem protokolu o odevzdání a převzetí díla)“.*¹

Splnění závazku jako takového je tedy, jak plyne i ze shora uvedeného, právním úkonem, jímž dlužník poskytuje věřiteli plnění, které je předmětem právního vztahu. Zároveň předpokládá i právní úkon věřitele, kterým tento zmíněné plnění přijímá. Rozhodně však nemůžeme hovořit v daném případě o dvoustranném právním úkonu. Tímto dvoustranným právním úkonem není splnění zejména z toho důvodu, že k němu není nutný vzájemný konsensus stran – ten je v základních rysech dán jednak v právním úkonu, z něhož závazek vznikl, jednak v ustanoveních zákona, která regulují podmínky splnění závazku. Tak např. dlužník může splnit i bez součinnosti věřitele složením plnění do úřední úschovy a jeho úkon bude považován za platně učiněný, přestože odpovídající úkon věřitele v daném případě chybí.

Předpoklady zániku závazku splněním jsou:

- a) *existence platného právního důvodu závazku* (kdy splnění bez platného právního důvodu by zakládalo na druhé straně odpovědnost z bezdůvodného obohacení, kdy jedinou výjimkou by byla neplatnost právního důvodu závazku z důvodu nedostatku formy)
- b) *právní úkon dlužníka*, případně jiné oprávněné osoby, *adresovaný věřiteli*, *kterým se poskytuje plnění s úmyslem splnit dluh* (cum animo solvendi)
- c) *právní úkon věřitele*, případně jiné oprávněné osoby, *adresovaný dlužníkovi*, *pokud je takového úkonu k přijetí třeba*. V daném směru nutno však opětovně zdůraznit, že povinnost a zároveň právo splnit dluh má především dlužník.

4.2 Subjekty plnění

Subjekty plnění jsou zpravidla totožné se stranami závazku. Na straně dlužnické bude tedy nejčastěji tím, kdo bude plnit a závazek splní dlužník osobně, kdy dokonce v některých případech může daný závazek splnit výlučně toliko on sám a nikdo jiný.

¹ ELIÁŠ, K, Kurs obchodního práva. Obchodní závazky. Cenné papíry, s.156

Mohou totiž v praxi nastat případy, kdy plnění je vázáno na jeho osobní vlastnosti (jedná se o případy, kdy splnění je nezastupitelně vázáno právě a jen na jeho osobu, např. se může jednat o závazek opravit umělecké dílo).

Plnění však mohou, avšak s výjimkou shora uvedených případů, poskytovat za osobu dlužníka i osoby jiné, ovšem pouze za předpokladu, že dlužník s tímto vysloví svůj souhlas. Tohoto souhlasu však není třeba v případech, kdy dlužník porušil svou povinnost a plnění nabízí osoba, která poskytla zajištění závazku, např. ručitel, zástavní dlužník. Pokud je však osobní plnění dlužníkem přímo sjednáno, aniž by bylo vázáno na jeho osobní vlastnosti, věřitel není v uvedených případech povinen přijmout plnění nabídnuté třetí osobou.

Za plnění třetí osobou odpovídá pak dlužník tak, jako by plnil sám. Případné odpovědnosti vůči věřiteli se nemůže zprostit důkazem, že při výběru třetí osoby postupoval s náležitou péčí. „*Vina za výběr třetí osoby (culpa in eligendo) a důsledky s tím spojené nemohou být přenášeny totiž na věřitele*“.¹

Na druhé straně obchodních závazkových právních vztahů má pak právo a současně i povinnost nabízené plnění ze strany dlužníka či jiné, třetí osoby, k tomu zavázané, přijmout především k tomu způsobilý věřitel. Obdobně, jako v některých případech může být plněno za osobu dlužníka třetí osobou, rovněž může dojít k tomu, že bude dlužníkem plněno též třetí osobě, způsobilé k převzetí plnění ze smlouvy, z poukázání věřitele nebo způsobilé k uvedenému podle zákona. Předpokladem k oprávnění přijmout takové plnění je souhlas oné třetí osoby, který však může být učiněn i konkludentně, např. již samotným převzetím poskytnutého plnění.

Někdy se v praxi však můžeme dokonce setkat i s případem, kdy může být plněno i osobě, která není věřitelem, a ani nebyla věřitelem poukázána k přijetí plnění. K uvedené situaci může dojít např. tehdy, je-li pohledávka postoupena věřitelem a dlužník o postoupení není notifikován. Plní pak svému původnímu věřiteli, aniž by tento byl v dané chvíli již oprávněn k přijetí plnění.

Věřitel má však ze závazkových právních vztahů nejen oprávnění, ale i určité povinnosti. Je sice oprávněn požadovat na dlužníkově ono plnění závazku, ale na druhé straně je také např. povinen vydat dlužníkovi písemné potvrzení (tzv. *kvitanci*) o tom, že dluh byl zcela nebo zčásti splněn, požaduje-li toto po něm samotný dlužník. V případech, že tuto svou povinnost věřitel nesplní, je dlužník totiž i dle zákonných ustanovení

¹ ELIÁŠ, K, Kurs obchodního práva. Obchodní závazky. Cenné papíry, s.160

obchodního zákoníku, konkrétně dle § 333 odst. 1, oprávněn plnění odepřít. V tomto směru je tak chráněn i oprávněný zájem dlužníka. Nutno však zdůraznit, že jde v daném směru o právo dlužníka, nikoli jeho povinnost, neboť dlužník v praxi žádná potvrzení požadovat nemusí a ani zřejmě nebude, jestliže bude schopen doložit splnění své povinnosti jiným způsobem. Zmíněná právní úprava je tedy dána zřejmě toliko z důvodu, aby si dlužník mohl bez dalšího zajistit důkaz o splnění svého závazku a v případě sporu mohl prokázat také svá práva.

4.3 Předmět plnění

V souvislosti s otázkou splnění závazku souvisí i bližší objasnění samotného pojmu předmětu plnění.

Obecně lze říci, že předmětem plnění je to, co je dlužník povinen věřiteli poskytnout. Obsah (čili předmět) splnění závisí pak na charakteru závazkové povinnosti (tedy povinnosti typu *dare*-dát, *facere*-udělat, *omittere*-opomenout, *pati*-trpět).

Dlužník má plnit *zásadně* to, co je předmětem závazku. Jedná se navíc o jeden z předpokladů řádného splnění závazku. K zániku závazku však může dojít v praxi i splněním něčeho jiného, než bylo původně ujednáno, tedy náhradním plněním (*surogát*). Jelikož se však jedná o změnu v předmětu plnění, je možná tato změna jen za předpokladu věřitelova souhlasu. Věřiteli tak nemůže být vnuceno plnění, které si neobjednal a s nímž nesouhlasil. To platí i o jen nepodstatně pozměněném předmětu plnění.

Odlišná je však situace u tzv. alternativních závazků, které je možno splnit několika způsoby, kdy před splněním musí dojít k volbě jednoho z nich. „*Alternativnost závazku spočívá ve smluvené dlužníkově možnosti splnit z několika určených předmětů jeden z nich. Jde vlastně o jeden závazek s více předměty*“.¹

Ve shora uvedených případech má právo určit způsob plnění dlužník, nevyplývá-li ze smlouvy, že má toto právo věřitel. Platí zde tedy obecně pravidlo, že v případě alternativních možností volí povinná strana. Vykonáním své volby však již oprávněný volit své právo jednou konzumoval, a proto k další případné změně může dojít jen se souhlasem druhé strany, tedy dohodou.

Jiným případem je případ, kdy je dlužník zavázán plněním věci, jež je určena podle druhu. U druhové věci je pak volba, která konkrétní věc bude na plnění poskytnuta, rovněž

¹ ELIÁŠ, K, Kurs obchodního práva. Obchodní závazky. Cenné papíry, s.161

na dlužníkovi. Předmět plnění je v těchto případech specifikován především charakteristickými znaky daného druhu věci, u konkrétních věcí pak s předpokladem jistého rozptylu jejich vlastností v běžně přijímané a uznávané toleranci. Dle zákona platí v daném směru obecně uznávané pravidlo, že nemá-li smlouva bližší určení, předpokládá se tzv. obvyklá střední jakost, odvoditelná z požadavku běžně očekávané použitelnosti a funkčnosti.

4.4 Způsoby plnění

Dlužník je zásadně povinen splnit věřiteli celý dluh najednou, pokud to však dohodě nebo samotnému charakteru pohledávky neodporuje, je dlužník oprávněn a věřitel pak i povinen přijmout částečné plnění.

Na první pohled by se s ohledem na shora uvedené mohlo zdát, že částečné plnění, zakotvené v ust. § 329 obchodního zákoníku, je vlastně výjimkou z povinnosti poskytnout plnění řádně a včas.

Částečné plnění však může znamenat jak vadu (pro rozpor způsobu plnění se smlouvou), tak i prodlení se zbytkem plnění (neboli neposkytnutí části plnění). Případných odpovědnostních důsledků, které z uvedených důvodů může věřitel uplatnit vůči dlužníkovi (jako je např. smluvní pokuta či úrok z prodlení) se zmíněné zákonné ustanovení nedotýká. Navíc částečné plnění jako takové má i podle další právní úpravy, obsažené v ust. § 407 odst. 3 obchodního zákoníku, účinky uznání zbytku závazku, jestliže lze tímto částečným plněním na zmíněné usuzovat. Částečné plnění má tedy v dané souvislosti i další, nikoli zanedbatelný, účinek v obchodně závazkových právních vztazích, a to, že ohledně nesplněné části závazku běží pak nová promlčecí doba.

Částečné plnění je však nutno i ve smyslu obchodního zákoníku odlišovat od plnění dílčího, které může být stanoveno smlouvou a při němž se závazek ani nemá plnit najednou, ale postupně (např. dle rozpisu celkového objemu dodávek).

Od částečného plnění je rovněž nutno dále odlišit institut tzv. započtení plnění.

Jedná se o případy, kdy má témuž věřiteli plnit jeden a tentýž dlužník více závazků, a to za současného předpokladu, že poskytne věřiteli plnění, které ke splnění všech těchto závazků nepostačuje. V uvedených případech je tímto jeho úkonem splněn nejprve závazek, který sám dlužník určí, jedná se tedy o jeho jednostranné oprávnění.

Teprve tehdy, kdy dlužník svého výše uvedeného oprávnění nevyužije, stanoví zákon pořadí, který závazek byl poskytnutým plněním ze strany dlužníka splněn, a to jak obecně pro druhová plnění, tak poté i speciálně pro plnění peněžitá.

V obecné rovině pro plnění druhová dle zákonné úpravy platí, že došlo plněním dlužníka ke splnění nejdříve splatného závazku, případně nejprve jeho příslušenství, pokud by ani toto poskytnuté plnění k úhradě celého závazku i s příslušenstvím nepostačovalo.

Jednalo-li by se o plnění peněžitá, pak se dané plnění dle zákona započte nejprve na úroky a teprve potom na jistinu. V případě více splatných peněžitých závazků téhož dlužníka vůči témuž věřiteli se placení týká nejdříve závazku, jehož splnění není zajištěno, případně jehož splnění je zajištěno nejméně.

V souvislosti s uvedenou problematikou je však nutno poukázat i na pro dlužníka plynoucí „nebezpečí“ v případech, kdy tento při plnění dluhu neuvede, který z více dluhů vůči témuž věřiteli chce plnit. Vždy se v těchto případech totiž z plnění uhradí dluh nejdříve splatný, třebaže by mohl být i promlčený. V takových případech se pak dlužník nemůže již úspěšně dovolávat promlčení dluhu, na který bylo tímto způsobem plněno.

Specifickým způsobem plnění závazku z obchodně závazkových právních vztahů je pak otevření akreditivu, jakož i vystavení směnky nebo šeku, prostřednictvím nichž by měl být peněžitý závazek splněn.

Směnka i šek jsou specifickými prostředky bezhotovostního platebního styku, kterých se v poslední době v obchodních vztazích využívá stále častěji, obdobně jako akreditivu je využíváno zejména v mezinárodním obchodě.

Jsou-li zmíněné směnky, šeky či akreditivy vystaveny v souladu se smlouvou, či věřitel tyto přijme jako prostředek placení, je pak tento i povinen je využít. Nicméně samotné vystavení uvedených prostředků ještě neznamená zaplacení, na něž se váže zánik závazku. K zániku závazku dochází až zaplacením, tedy tím, že dojde k přijetí peněz či v bezhotovostním platebním styku k připsání příslušného finančního obnosu na účet věřitele u jeho bankovního úřadu.

4.5 Právo dlužníka odepřít plnění

V souvislosti s problematikou samotného plnění a splnění závazků je pak nutno poukázat i na další právní institut, zakotvený v obchodním zákoníku, a to možnost tzv. plnění vzájemných závazků, jež je upravena v ust. § 325 obchodního zákoníku.

Dle zmíněného zákonného ustanovení, mají-li strany vzájemné závazky, může se splnění závazku druhou stranou domáhat jen ta strana, která svůj závazek již splnila nebo je *přípravena či schopna* tento závazek splnit současně s druhou stranou, samozřejmě, nevyplývá-li z jejich ujednání něco jiného. Jinými slovy tento právní institut umožňuje *odchylku* od zásady, že každý je povinen splnit svůj závazek ve sjednané době, na sjednaném místě, řádně a včas. Předmětným zákonným ustanovením se totiž „*respektuje vazba závazků, které mají smluvní strany (strany závazku) vůči sobě navzájem, a kdy povinná strana z jednoho závazku je oprávněnou stranou z druhého závazku vůči druhé straně. Toto zákonné ustanovení se ovšem vztahuje jen na případy, kdy podle smlouvy nebo podle zákonné úpravy je povinnost plnit, resp. právo požadovat plnění, dána pro vzájemné závazky ve stejné době*“.¹

Současně se shora uvedeným souvisí i na zmíněné navazující další právní úprava obchodního zákoníku, konkrétně pak zákonné ustanovení § 326, dle něhož má strana, která je povinna plnit závazek před plněním závazku druhé strany, oprávnění odepřít plnění do doby, kdy jí bude poskytnuto, případně dostatečně zajištěno, plnění druhé strany předmětného závazkového vztahu, jestliže již po uzavření smlouvy bude zřejmé, že právě druhá strana vzhledem k nedostatku své způsobilosti poskytnout nebo vzhledem ke svému chování při přípravě plnění závazku, svůj závazek nesplní. V těchto případech pak zákon umožňuje dokonce oprávněné straně stanovit druhé straně i přiměřenou lhůtu k dodatečnému zajištění plnění a po uplynutí oné lhůty dává této straně oprávnění od smlouvy odstoupit.

Předmětná, shora citovaná zákonná ustanovení tak slouží k ochraně poctivého obchodního styku. Jedná se jistým způsobem o odchylku od obecného pravidla, že každý je povinen plnit své závazky bez ohledu na případnou pozdější změnu okolností. Nicméně nutno také uvést, že v případě sporu by strana, která odepřela plnit, musela prokazovat právě důvod tohoto svého postupu.

4.6 Místo plnění

Znakem řádného plnění ve smyslu obchodního zákoníku je i ta okolnost, že je plnění poskytováno na určeném nebo sjednaném místě. Pokud není splněna tato podmínka, dostává se dlužník do prodlení.

¹ ŠTENGLOVÁ, I., PLÍVA, S., TOMSA, M. a kol. Obchodní zákoník. Komentář. s.1020

„Není-li plněno nebo nabídnuto plnění ve stanoveném místě, nedochází ke splnění, i když bude plnění nabídnuto včas a po věcné stránce bude řádné“.¹

Místem plnění je pouze to místo, kde, či v němž, je dlužník povinen svůj závazek splnit. V dané souvislosti však nutno rovněž současně uvést, že do prodlení se může dostat také věřitel, který nepřijme nabídnuté plnění od dlužníka na onom sjednaném místě plnění.

Místo plnění bývá zpravidla stanoveno smlouvou. Není-li tomu tak, je nutno vycházet z právního předpisu, tedy ze zákonných ustanovení obchodního zákoníku, a předmětnou problematiku řešit i s ohledem na tu skutečnost, zda se jedná o plnění peněžité či nepeněžité, zda se jedná o placení v hotovosti či bezhotovostní platby.

Nepeněžité závazky se zásadně plní v místě sídla dlužníka. Je-li dlužník osobou fyzickou, je místem plnění místo podnikání nebo bydliště. Pokud závazek vznikl v souvislosti s provozem závodu nebo provozovny, je pak dlužník povinen splnit závazek v místě předmětného závodu či provozovny. *„Hovoří se o zásadě donosnosti plnění u nepeněžitých závazků“.*²

Peněžité závazky je pak dlužník povinen plnit na své náklady a nebezpečí v sídle nebo místě podnikání, případně v místě bydliště věřitele, není-li stanoveno smlouvou či zákonem jinak.

V případě peněžitých plnění se vychází z toho, že peněžité dluhy jsou rovněž tzv. donosné, tedy že dlužník musí příslušný obnos, příslušnou finanční částku, doručit věřiteli do jeho sídla, místa podnikání nebo bydliště.

V případech bezhotovostního platebního styku, jakožto platebního styku běžně užívaného v podnikatelské sféře, pak platí, že místem plnění je místo, kde je veden účet věřitele, kdy dlužník nese tak s sebou náklady a nebezpečí až do doby připsání příslušné částky na jeho účet, tedy účet věřitele, když teprve připsáním předmětné částky na vedený účet, jak plyne i ze shora uvedeného, je onen peněžitý závazek splněn. Je-li pak plněno prostřednictvím pošty a vyplacením uvedené částky v hotovosti, závazek je splněn až vyplacením této dlužné částky věřiteli.

Zvláštním ustanovením, souvisejícím s právní úpravou místa plnění, je pak ustanovení § 338 obchodního zákoníku. Dle citovaného zákonného ustanovení v případě vazby peněžitého plnění jedné strany na věcné plnění druhé strany v místě závodu či provozovny věřitele je místem peněžitého plnění pak místo onoho závodu či provozovny,

¹ ŠTENGLOVÁ, I., PLÍVA, S., TOMSA, M. a kol. Obchodní zákoník. Komentář. s.1026

² ELIÁŠ, K, Kurs obchodního práva. Obchodní závazky. Cenné papíry, s.164

ovšem za předpokladu, že věcná vazba plnění je souběžná s vazbou časovou (jinými slovy, že pro věcná plnění i pro peněžitá plnění jsou stanoveny *totožné* doby plnění).

4.7 Čas plnění

Čas, kdy má být závazek splněn, se nazývá dobou plnění neboli dospělostí (splatností) závazku.

Doba plnění je zpravidla stanovena ve smlouvě, i když tomu tak nemusí být vždy, neboť se nejedná o obecně nutný a podstatný obsah smlouvy, bez něhož by tato nevznikla, když pouze v některých případech a u některých smluv musí být doba plnění určena, např. u smlouvy o uzavření budoucí smlouvy.

Na druhé straně však nutno v dané souvislosti uvést, že není-li doba plnění ve smlouvě stanovena, určuje ji sám věřitel tím, že plnění požaduje, a v návaznosti na zmíněné je pak dlužník povinen závazek bez zbytečného odkladu poté, co byl věřitelem o plnění požádán, také plnit. Věřitel o zmíněné může žádat a je k uvedenému oprávněn jednak ihned po vzniku povinnosti dlužníka, tedy zpravidla ihned po uzavření smlouvy, jednak může uvést ve své výzvě k plnění určitou dobu, a to dobu pozdější, než by odpovídala bezodkladnosti. Pokud pak dlužník právě v takto uvedené době, stanovené věřitelem, bude plnit, nebude s plněním v prodlení.

Zákon však současně umožňuje, aby dle smlouvy byl oprávněn k určení doby plnění i samotný dlužník. Pokud tuto dobu plnění dlužník neurčí, na návrh věřitele může být tato doba plnění určena soudem.

Zmíněná právní úprava byla zvolena z toho důvodu, aby nenastala kolize zájmu dlužníka s oprávněným zájmem věřitele na plnění tak, jak to odpovídá účelu samotné smlouvy, kdy zakotvením tohoto práva v obchodním zákoníku je věřitel rovněž chráněn před zneužitím předmětného oprávnění dlužníkem. V daných případech však soud při stanovení doby plnění je povinen vždy přihlídnout k povaze a místu plnění, jakož i k samotnému důvodu, proč bylo přenecháno určení doby plnění dlužníkovi, a v uvedeném směru rozhoduje vždy nestranně.

Odpověď na další otázku, související s časem plnění, konkrétně pak na otázku, zda je některá ze stran oprávněna požadovat či poskytnout předčasné plnění, je závislá na tom, zda doba plnění byla stanovena ve prospěch dlužníka nebo ve prospěch věřitele, případně zda byla sjednána ve prospěch obou stran.

Pokud je doba splnění stanovena ve prospěch dlužníka, znamená to, že věřitel nemůže splnění dříve požadovat, avšak dlužník má právo svůj závazek splnit dříve.

Pokud je však čas plnění stanoven ve prospěch věřitele, může věřitel požadovat předčasné plnění, ale v případě, že je nepožaduje, může předčasné plnění ze strany dlužníka odmítnout. Dlužník není tedy v uvedeném případě oprávněn splnit svůj závazek předčasně.

Jak již bylo uvedeno i shora, doba plnění může být stanovena rovněž ve prospěch obou stran. Takto stanovená doba plnění pak jednak na jedné straně neopravňuje věřitele k žádosti o předčasné plnění a na druhé straně neopravňuje ani dlužníka k předčasnému plnění. Takové úkony by byly *„návrhem změny smlouvy a bylo by možné bez jakékoliv sankce z druhé strany takový návrh odmítnout“*.¹

V případech, kdy by došlo ze strany dlužníka k předčasněmu peněžitému plnění, si však nesmí dlužník bez souhlasu věřitele odečíst od dlužné částky úrok za dobu, o kterou plnil dříve. Tento souhlas ze strany věřitele je možný i v konkludentní formě, spočívající např. v nevymáhání stržené částky nebo v zaplacení zvlášť vyúčtované částky za úroky.

¹ ELIÁŠ, K, Kurs obchodního práva. Obchodní závazky. Cenné papíry, s.165

5 Zánik obchodních závazků jinak než splněním

Jak bylo uvedeno již shora, nejčastějším a nejtypičtějším způsobem zániku závazku v obchodně závazkových právních vztazích je zánik závazku splněním.

Nicméně na druhé straně nutno uvést, že k zániku závazků v obchodně závazkových vztazích může docházet i jinými, zákonem předpokládanými způsoby, aniž by došlo de facto ke splnění závazků, kdy se v některých případech aplikuje právní úprava daná toliko obchodním zákoníkem, v jiných případech jsou pak aplikována zákonná ustanovení občanského zákoníku, neboť obchodní zákoník speciální úpravu toho či onoho institutu zániku závazků v obchodních právních vztazích neobsahuje.

Speciální, a nutno uvést, že komplexní, úpravu jiných způsobů zániku závazků v obchodně právních vztazích, obsahuje obchodní zákoník v případech odstoupení od smlouvy, dále pak v případech zániku závazku zaplacením odstupného a zániku závazku zmařením účelu smlouvy. Některá speciální ustanovení pro obchodní závazkové právní vztahy jsou upravena a zakotvena v obchodním zákoníku pak také ve vztahu k problematice dodatečné nemožnosti plnění a pro problematiku započtení.

Nicméně závazky v obchodních právních vztazích mohou jinak než splněním zaniknout i na podkladě jiných právních důvodů než těch, které jsou komplexně či toliko částečně právně upraveny oním základním právním předpisem, tedy obchodním zákoníkem. V daném směru nutno při řešení této problematiky pak aplikovat, byť ve vztahu k některým způsobům zániku obchodních závazků jen částečně, zákonná ustanovení občanského zákoníku. Tak jsou zákonná ustanovení posledně zmíněného právního předpisu aplikována v případech zániku závazku dohodou, v případech nemožnosti plnění, jakož i zániky závazků uplynutím doby, smrtí dlužníka či věřitele, započtením výpovědí, neuplatněním práva, splynutím či narovnáním.

5.1 Zánik závazků v obchodních vztazích, právně upravených komplexně obchodním zákoníkem

5.1.1 Odstoupení od smlouvy

Jak již bylo uvedeno i shora, právní úprava odstoupení od smlouvy a s tím související zánik závazků v obchodních právních vztazích je komplexně upravena v obchodním

zákoníku, a z uvedeného důvodu se tedy právní úprava občanského zákoníku, týkající se dané problematiky, v obchodních vztazích nepoužije.

Ačkoliv smlouva jako taková v obchodních právních vztazích zavazuje obě strany a na její změně či zrušení se musí rovněž obě strany dohodnout, odstoupení od smlouvy je jednostranným právním úkonem a je možno k tomuto přistoupit jen v případech, kdy toto smlouva či obchodní zákoník umožňují. Pokud by tomu tak nebylo, a přesto by došlo k odstoupení jedné ze stran, uvedený právní úkon by neměl právní účinek a byl by úkonem neplatným.

*„Obchodní zákoník váže možnost odstoupení zásadně na porušení smluvní povinnosti, a to buď stávající nebo potenciálně hrozící, nebo jen výjimečně připouští odstoupení v situaci, kdy smluvní povinnost porušena nebyla“.*¹

Podle shora uvedeného je možno tedy rozlišovat odstoupení od smlouvy jako odpovědnostní důsledek za porušení smluvní povinnosti druhou stranou a odstoupení od smlouvy v případech, aniž by k tomuto porušení druhou stranou došlo. V prvně uvedeném případě, tedy v případě odstoupení od smlouvy jakožto odpovědnostního důsledku za porušení smluvní povinnosti druhou stranou je pak nutno i dle znění zákona odlišit podstatné a nepodstatné porušení smlouvy.

Dojde-li k podstatnému porušení smlouvy, a to ať již ze strany dlužníka či ze strany věřitele (kdy za podstatné porušení smlouvy lze dle zákona považovat případy, jestliže strana porušující smlouvu věděla, či mohla rozumně předvídat již v době uzavírání smlouvy, že druhá strana nebude při takovémto porušení smlouvy mít zájem na plnění povinností), může oprávněná strana od smlouvy odstoupit ihned a v tomto případě musí povinné straně toto oznámit bez odkladu poté, co se o porušení dané povinnosti dověděla. Není-li takto z její strany učiněno, nebo prohlásí-li oprávněná strana, že na plnění povinnosti dokonce stále trvá, není možné již aplikovat postup okamžitého odstoupení od smlouvy a lze pro další postup zvolit již jen postup jako při nepodstatném porušení smluvní povinnosti.

V případě nepodstatného porušení smluvní povinnosti (spočívající v prodlení dlužníka či věřitele) totiž může druhá strana odstoupit od smlouvy až v případě, že strana, která je v prodlení, nesplní svou povinnost ani v dodatečně přiměřené lhůtě, která jí byla k tomuto stanovena. Oznámí-li však strana, která je v prodlení, že svoji povinnost nesplní,

¹ ELIÁŠ, K, Kurs obchodního práva. Obchodní závazky. Cenné papíry, s.182

nastupuje dle zákona možnost odstoupení od smlouvy jako v případě podstatného porušení smluvních povinností.

Nutno v dané souvislosti zdůraznit ovšem i tu skutečnost, že prodlení se může vztahovat jak na celý závazek, tak i jen na jeho část. Jestliže se pak prodlení dlužníka či věřitele týká pouze části splatného závazku, je možno odstoupit od smlouvy oprávněnou stranou jen ohledně plnění, týkajícího se oné části.

Odstoupit od smlouvy je však možné výjimečně i tehdy, nedošlo-li zatím k porušení povinnosti druhé strany. V těchto případech tedy odstoupení od smlouvy nemá sankční charakter. Jedná se o tzv. odstoupení od smlouvy při nedospělosti povinnosti (může se tak jednat o případy, kdy ohledně povinností, jež mají být plněny v budoucnu, je již z chování povinné strany či jiných okolností zřejmé ještě před uplynutím doby, stanovené k plnění, že tato povinnost bude porušena podstatným způsobem a povinná strana na výzvu oprávněné strany neposkytne bez zbytečného odkladu potřebnou jistinu, jakož se může jednat i o případy, že ohledně povinností, jež mají být plněny v budoucnu, povinná strana prohlásí, že tyto nesplní).

Dojde-li k odstoupení od smlouvy, pak smlouva zaniká, pokud projev vůle oprávněné strany v tomto směru byl i doručen straně druhé.

V rámci obchodních vztahů tedy v daném směru zaniká při odstoupení od smlouvy vzhledem ke shora uvedenému smlouva ex nunc, na rozdíl od úpravy občanského zákoníku, podle něhož v uvedených případech by zanikala smlouva ex tunc.

Odstoupením od smlouvy pak zanikají všechna práva, jakož i všechny povinnosti stran ze smlouvy, a to k okamžiku odstoupení. Odstoupením ze smlouvy pak

- a) dlužník není povinen dále plnit,
- b) strana, které bylo před odstoupením od smlouvy v mezidobí poskytnuto plnění druhou stranou, je povinna toto plnění vrátit (a to v případě peněžitých závazků pak i spolu s případně sjednanými úroky, jinak s úroky stanovenými zákonem),
- c) právo na náhradu škody způsobené porušením smlouvy není uvedeným úkonem dotčeno.

Zabýváme-li se problematikou odstoupení od smlouvy, je v souvislosti s touto na místě se zmínit i o tzv. fixních obchodech neboli fixních smlouvách. Fixní smlouvou rozumíme takovou smlouvu, která přesně uvádí stanovenou dobu splnění, když věřitel nemůže mít na opožděném plnění zájem. V těchto případech účinky odstoupení od smlouvy nastanou již ze zákona počátkem prodlení dlužníka. Věřitel může však tento fixní charakter smlouvy zrušit jednostranným úkonem, a to oznámením, že trvá na splnění

závazku. Zmíněné oznámení musí být však učiněno ještě před stanovenou dobou plnění, tedy v době, kdy závazek stále ještě trvá.

5.1.2 Odstupné

V souvislosti s problematikou odstupného nutno hned v úvodu uvést, že se jedná o samostatný právní institut, který nemá s odstoupením od smlouvy nic společného, kdy současně nutno taktéž uvést, jak je i předesláno v názvu této podkapitoly, že se jedná o způsob zániku závazků v obchodních vztazích, na který se vztahuje speciální úprava obchodního zákoníku, když občanský zákoník tuto právní úpravu tzv. nezná.

*„Odstupné je způsobem, jak lze smluvně rozšířit právně přípustné a mimoodpovědnostní možnosti zániku závazku, rozšířit si tak manévrovací prostor (např. vzhledem ke změnám na trhu) a dbát přitom i na oprávněné zájmy druhého partnera (odstupné jakožto závdavek může být i formou zajištění závazku)“.*¹

Nejčastěji tak v praxi bude k uvedenému způsobu zániku závazků v obchodních vztazích docházet v případech, když bude uzavírána smlouva v době, kdy nebude ještě zcela vyjasněno, zda i v době plnění bude mít ještě některá ze smluvních stran o předmětné plnění zájem.

Jde tedy o ryze specifický způsob zániku závazku smluvní formou, jež je odůvodněn v obchodních vztazích praktickou potřebou. Jedná se vlastně o možnost jednostranného odstoupení od smlouvy, ovšem jen za podmínky, že bude předem zaplacená sjednaná paušální částka, odpovídající určité náhradě, sloužící k odškodnění druhé strany.

Byť se pro platnost ujednání o odstupném nevyžaduje zákonem písemná forma a lze zmíněné sjednat i na základě ústní dohody, je v praxi doporučováno sjednání zmíněného přesto formou písemnou, a to s ohledem na snazší prokazování uvedeného.

Je nepochybné, že nejpodstatnější obsahovou náležitostí předmětné dohody o odstupném bude samotná výše odstupného. Předpokládá se, že odstupné bude sjednáno v peněžní formě. V praxi tomu tak i bude, neboť se jedná o nejjednodušší způsob realizace oprávnění zrušit smlouvu. Výše odstupného není v obchodním zákoníku nijak omezena a nejsou stanovena ani žádná kritéria, jimiž by se měly smluvní strany při sjednání odstupného řídit. Výše odstupného se však nesmí přičít dobrým mravům, tzn. že nesmí být

¹ ELIÁŠ, K, Kurs obchodního práva. Obchodní závazky. Cenné papíry, s.184

přehnaně vysoká. Takto lze sjednat odstupné v peněžní formě buď předem stanovenou pevnou finanční částkou, nebo procentní sazbou z ceny předmětu plnění uvedeného ve smlouvě. Odstupné lze však sjednat taktéž v jakékoli jiné formě než peněžní, např. formou práce, výkonů, služeb. Není pak ani vyloučeno, aby forma odstupného byla dána vzdáním se práva.

Pokud bylo předmětné ujednání o odstupném součástí smlouvy, oznámí-li jedna ze stran tohoto smluvního vztahu, že svého práva na podkladě tohoto ujednání využívá a stanovené odstupné i zaplatí, ruší se smlouva od doby svého uzavření. Účinek je týž, jako by smlouva nikdy neexistovala, takže nároky na náhradu škody nebo zaplacení smluvní pokuty v důsledku porušení smluvních povinností nepřicházejí v úvahu. Pro zmíněné je tedy nutno v daném směru splnění obou podmínek, tedy jak podmínky oznámení předmětné skutečnosti druhé straně, tak i podmínky skutečného zaplacení sjednaného odstupného. Současně s uvedeným je nutno však zdůraznit, že oprávněná strana může předmětné sjednané možnosti využít, jen pokud ještě nebylo započato s plněním ze strany druhé, tedy jinými slovy, pokud ještě nebylo plněno druhou stranou vůbec a ani zčásti.

Od tzv. odstupného nutno rozlišit případy, kdy smluvní strany při uzavírání smlouvy zahrnou do této nejen ujednání o odstupném, o kteréžto problematice bylo již pojednáno shora, ale také ujednání o smluvní pokutě, jež nastupuje v případě nedodržení práv a povinností ze smlouvy vyplývajících. K zaplacení smluvní pokuty pak v případech zmíněného ujednání dochází při porušení povinnosti zajištěné smluvní pokutou, kdy teprve v návaznosti na zmíněné může dojít ke zrušení smlouvy zaplacením odstupného. Smluvní pokuta je tedy právním institutem k zajištění závazků, což plyne koneckonců i ze zařazení příslušných zákonných ustanovení k dané problematice se vztahujících do obchodního zákoníku.

5.1.3 Zmaření účelu smlouvy

„Požadavek právní jistoty v obchodních vztazích a požadavek právní závaznosti smluv (zásada pacta sunt servanda) znamenají, že závazek zásadně nezanikne ani v situaci, kdy dojde k zásadní změně okolností oproti stavu v okamžiku uzavření smlouvy“.¹

Výjimkou z uvedené zásady je však v obchodních vztazích v obchodním zákoníku zakotvena možnost zániku závazku zmařením účelu smlouvy. Aby však vůbec tímto

¹ ELIÁŠ, K, Kurs obchodního práva. Obchodní závazky. Cenné papíry, s.179

způsobem mohlo dojít k zániku závazku, je nutno splnění dvou základních zákonných podmínek, a to, že

1) musí dojít ke zmaření základního účelu smlouvy, který je ve smlouvě výslovně vyjádřen, přičemž za základní účel lze považovat „*účel, z jehož povahy vyplývá, že k jeho dosažení byla smlouva uzavřena, že bez možnosti tento účel dosáhnout by k uzavření smlouvy nedošlo*“¹

2) daný základní účel smlouvy musí být zmařen podstatnou změnou okolností, ke které došlo až po uzavření smlouvy, kdy se musí jednat o nějaké vnější příčiny, tedy příčiny mimo poměry smluvních stran a trhu (riziko změny na trhu nebo vlastní situace tak musí podnikatel nést a nemůže se ho zásadně zprostit, např. v důsledku změny svých majetkových poměrů).

Účinky zániku závazku v uvedených případech však nenastávají ex lege, když je nutný v daném směru jednostranný úkon té strany, již byl účel smlouvy zmařen, a to odstoupení od smlouvy. A i v případech, pokud jedna ze stran využije této možnosti, je povinna nahradit druhé straně škodu, která jí tímto odstoupením od smlouvy vznikla.

Smyslem předmětné právní úpravy je tedy zejména zabránit nárůstu nákladů obou stran, když okamžikem zániku závazku je již jakékoli další vynakládání prostředků a jakákoli další realizace úkonů, zaměřených ke splnění závazku, právně neodůvodněnými a jde k tíži toho, kdo takto postupuje.

5.2 Zánik závazků v obchodních vztazích, právně upravených občanským zákoníkem a doplněných obchodním zákoníkem

5.2.1 Nemožnost plnění

Stane-li se plnění nemožným, povinnost dlužníka zanikne. Základní právní úprava tohoto způsobu zániku závazku v obchodních vztazích je zakotvena v občanském zákoníku, kdy obchodní zákoník tuto právní úpravu doplňuje jen několika dalšími ustanoveními. Tato stanovená právní úprava obchodního zákoníku je však právní úpravou dispozitivní, a proto se lze od ní smluvně odchýlit. Pokud však daná obchodní smlouva

¹ MAREK, K., NESNÍDAL, J., POKORNÁ, J., a kol. Lexikon obchodního práva, s. 447

v tomto směru žádná ustanovení neobsahuje, použijí se zákonná ustanovení zmíněného právního předpisu.

Hovoříme-li o nemožnosti plnění, má se tímto na mysli dodatečná, tj. následná nemožnost plnění, nastalá až po vzniku závazkového právního vztahu, jedná-li se o závazek smluvní, pak o nemožnost plnění, která nastala až po uzavření smlouvy. „*Bylo-li totiž plnění nemožné již v době vzniku právního úkonu, zakládajícího právní vztah, jednalo by se o neplatný právní úkon*“.¹

Za nemožné plnění nelze pak považovat ani tzv. nemožnost hospodářskou, která je vyznačována tím, že závazek lze splnit jen za ztížených podmínek nebo s většími náklady, nebo lze tento závazek splnit až po určité době plnění.

O nemožné plnění dle platné právní úpravy se tak může jednat, jestliže toto:

- a) nelze vůbec uskutečnit, protože je v rozporu s přírodními zákony, a plnit by tedy nemohl nikdo (objektivní nemožnost plnění),
- b) je sice někým proveditelné, ale je vyloučeno, aby je poskytla osoba zavázaná (subjektivní nemožnost plnění),
- c) plnění nelze uskutečnit, protože se změnou právní úpravy stalo buď vůbec zakázaným, anebo nová úprava váže dovolenost plnění na podmínku, již zavázaná osoba nemůže dostát (právní nemožnost).

Hovoříme-li o nemožnosti plnění, je pak rovněž v dané souvislosti na místě se zmínit i o tzv. alternativním plnění a o nemožnosti plnění u závazků s plněním dělitelným.

Bylo-li sjednáno alternativní plnění, z nichž se nemožným stalo jen jedno, omezuje se závazek na ta plnění, jež zůstávají jako možná.

Týká-li se však nemožnost plnění jen části plnění, zanikne ve smyslu zákona povinnost, jen pokud jde o tuto část, jinými slovy předmětný závazek zaniká pouze částečně.

Dle právní úpravy dané obchodním zákoníkem má věřitel v dané souvislosti pak i právo odstoupit od smlouvy ohledně té části plnění, které se nestalo nemožným, jestliže však tato část ztrácí pro věřitele hospodářský význam s ohledem na povahu či s přihlédnutím k účelu smlouvy, zatímco dle občanskoprávní úpravy již ze zákona zaniká v uvedených případech závazek v plném rozsahu v dané souvislosti tehdy, bylo-li dlužníkovi známo již v době uzavření smlouvy, že plnění zbytku nemá pro věřitele žádný

¹ KNAPPOVÁ, M., ŠVESTKA, J., a kol. Občanské právo hmotné, s. 160

hospodářský význam a věřitel bez zbytečného odkladu nesdělí dlužníkovi, že na zbytku plnění trvá.

Obchodní zákoník pak právní úpravu danou zákoníkem občanským doplňuje pro obchodně právní vztahy také tím, že závazek považuje za splnitelný i v případech, kdy jej lze splnit pomocí jiné osoby, a to s přihlédnutím k tomu, že možnost plnit prostřednictvím nebo s pomocí třetí osoby je pro obchodní vztahy celkem typické.

Při zániku závazku pro nemožnost plnění nastávají stejné účinky jako při odstoupení od smlouvy, účastníci jsou si tedy povinni vrátit vzájemně plnění, které si snad před zánikem závazku již poskytli, u peněžitého plnění spolu s úrokem určeným domluvou. Ten z nich, na jehož straně nemožnost plnění nastala, je povinen uhradit věřiteli náklady s tím spojené.

Vznikne-li v souvislosti se zánikem závazku pro nemožnost plnění škoda jedné či druhé straně, nese pak dlužník škodu, která mu vznikla, a odpovídá za škodu, která vznikla straně druhé, kdy dle obchodního zákoníku se uvedené odpovědnosti může zprostit toliko prokázáním toho, že nemožnost plnění byla způsobena okolnostmi vylučujícími jeho odpovědnost, např. překážkou, jež nastala nezávisle na jeho vůli a bránila mu ve splnění jeho povinnosti. Neoznámí-li dlužník dle občanského zákoníku navíc věřiteli bez zbytečného odkladu poté, co se dověděl o skutečnostech, jež činí plnění nemožným, tyto skutečnosti, odpovídá i za škodu která věřiteli vznikne tím, že o uvedeném nebyl včas vyrozuměn (jedná se o tzv. notifikační povinnost dlužníka).

5.2.2 Započtení pohledávek

Rovněž základní právní úprava tohoto způsobu zániku závazku, vztahující se i na obchodně právní vztahy, je obsažena v občanském zákoníku, kdy obchodní zákoník danou problematiku doplňuje několika speciálními ustanoveními dispozitivní povahy.

Obecně lze říci, že *„započtení (neboli kompenzace) je způsob zániku vzájemně se kryjících pohledávek dlužníka a věřitele. Tím odpadá dvojí splnění vzájemných pohledávek.“¹*

Základními předpoklady započtení je :

a) vzájemnost pohledávek, kdy musí jít o dva závazky mezi týmiž subjekty, neboli věřitel jedné pohledávky je současně dlužníkem pohledávky druhé,

¹ JEHLÍČKA, O., ŠVESTKA, J., ŠKÁROVÁ, M., a kol. Občanský zákoník. Komentář. s. 752

b) stejný druh plnění pohledávek, když nejčastěji se započtení pohledávek realizuje v případech plnění peněžitého, ale je toto možné i v případech pohledávek s plněním druhovým,

c) právní úkon směřující k započtení.

Ke kompenzaci je dle obecné právní úpravy, dané občanským zákoníkem, zejména nutné, aby jeden z účastníků učinil projev vůle adresovaný účastníkovi druhému, kdy z jeho obsahu musí být zřejmé, jaká pohledávka a v jaké výši se k započtení uplatňuje. Souhlasu druhého účastníka není v některých případech třeba a rovněž občanský zákoník pro uvedený úkon nepředepisuje žádnou formu, takže zmíněný úkon může být učiněn i ústně. Jedná se o tzv. *započtení jednostranným právním úkonem* jednoho účastníka adresovaným druhému účastníkovi, a to i bez souhlasu druhé strany (neboli *compensatio necessaria*, čili zákonnou kompenzací).

I v případě tohoto způsobu započtení je nutno splnit však nejen obecné předpoklady pro zánik závazku započtením tak, jak tyto byly uvedeny shora, ale i podmínku, že vzájemné pohledávky musí být započitatelné. Započtení tedy nesmí být vyloučeno zákonem ani dohodou účastníků. Započtení jednostranným úkonem není tak přípustné proti pohledávce na náhradu škody, způsobené na zdraví, pokud by se nejednalo však o vzájemnou pohledávku na náhradu škody téhož druhu, nelze započíst ani pohledávky, které nelze postihnout výkonem rozhodnutí, pohledávky promlčené či pohledávky, kterých se nelze domáhat u soudu, jakož i pohledávky z vkladů. Proti splatné pohledávce nelze započíst ani pohledávku nesplatnou.

Kompenzační projev v případech započtení jednostranným právním úkonem lze učinit až poté, co se tzv. pohledávky setkaly, tedy v okamžiku, kdy se stala splatnou i později splatná pohledávka. Zmíněný úkon k započtení lze pak dokonce realizovat i v průběhu soudního řízení jako obranu proti žalobě, lze uplatnit námitku směřující k započtení vzájemné pohledávky dokonce i při výkonu rozhodnutí.

Jelikož zánik pohledávky započtením nastává v okamžiku jejich střetu, je rozhodující, kdy nastala splatnost obou pohledávek. Jen v případech, kdy vzájemná pohledávka byla promlčena již v okamžiku střetu, může být případně vznesená námitka promlčení úspěšná.

Současně nutno uvést, že jedním kompenzačním projevem lze dokonce uplatnit i více pohledávek k započtení, případně lze uplatnit jednu pohledávku vůči několika pohledávkám téhož věřitele.

Zákon však připouští rovněž možnost zániku závazku *započtením dohodou* (čili *compensatio voluntaria* neboli smluvní kompenzací).

Tímto způsobem lze započítat všechny pohledávky, a to včetně těch, které jsou z jednostranného započtení vyloučeny (a jež byly i konstatovány shora), avšak s výjimkou pohledávek, jejichž započtení ani tímto uvedeným způsobem zákon vůbec nedovoluje (započtením dohodou je tak vyloučena možnost zániku závazku, plynoucího z pohledávky na výživné nezletilým dětem).

Započtení dohodou má pak stejný základ právní úpravy jako započtení jednostranné, ale s určitými výjimkami. Jednak započtení dohodou předpokládá, jak plyne i z názvu, vzájemný konsensus, jednak lze započítat dohodou v obchodně právních vztazích i vzájemné pohledávky na plnění různého druhu vyloučené z jednostranného započtení.

Zákonná ustanovení obchodního zákoníku pak zmíněnou právní úpravu započtení pohledávek blíže modifikují např. tak, že lze jednostranným úkonem započíst sice i promlčenou pohledávku, avšak pouze tehdy, jestliže promlčení nastalo teprve po době, kdy se pohledávky staly způsobilými k započtení, jakož i možnost započtení nesplatné pohledávky vůči pohledávce splatné, a to v případech, kdy se jedná o pohledávku dlužníka, jež není schopen plnit své peněžité závazky, či v případech, kdy věřitel na žádost dlužníka odložil jejich splatnost, aniž by změnil obsah závazku.

Další specifická právní úprava, daná obchodním zákoníkem, je dána i možností započtení vzájemných peněžitých pohledávek znějících na různé měny, a to v případech, kdy tyto jsou tzv. volně směnitelné. V daném směru vychází obchodní zákoník pro stanovení započitatelné výše pohledávek ze středního kursu platného v den, kdy se pohledávky staly způsobilými k započtení, a to v místě sídla či v místě podnikání, případně dokonce v místě bydliště strany, která projevila vůli takto pohledávku započíst. Uvedená právní úprava daná obchodním zákoníkem tak předchází nepochybně řadě sporů.

Dohodou ve smyslu zákonných ustanovení obchodního zákoníku lze pak započítat jakékoli vzájemné pohledávky, u nichž to však speciální ustanovení zákona nevylučuje (tak je např. vyloučena možnost započtení na majetek konkursní podstaty či je vyloučena možnost započtení proti pohledávce společnosti na splacení emisního kursu, ledaže by s uvedeným souhlasila valná hromada).

V souvislosti se započtením peněžitých pohledávek, z nichž má každá různou hodnotu, nutno uvést, že v případě započtení zanikne úplně jen pohledávka nižší a pohledávka vyšší zanikne jen částečně. Jinými slovy, jsou-li předpoklady započtení splněny, dochází ke zániku pohledávek v okamžiku setkání obou pohledávek, a to

v rozsahu, v jakém se vzájemně kryjí. Samotným započtením zaniká v dané souvislosti nejen hlavní závazek, ale také zanikají závazky vedlejší.

5.3 Zánik závazků v obchodních vztazích dle občanského zákoníku

Jak již bylo uvedeno i výše, závazky v obchodních vztazích a jejich zánik není jen upravován výlučně právními normami obchodního zákoníku, případně občanského zákoníku, modifikovaného zákoníkem obchodním, ale mnohdy na problematiku zániku závazku v obchodních vztazích a jejich právní úpravu nutno aplikovat výlučně zákonná ustanovení zákoníku občanského, když obchodní zákoník neobsahuje žádnou komplexní či specifickou právní úpravu.

Tak je možno mezi způsoby zániku závazku na základě jednostranných právních úkonů, o nichž nebylo dosud pojednáváno, zařadit zánik závazku uložením do úřední úschovy či výpověď, na základě dvoustranných právních úkonů pak dohodu o novaci, vzdání se práva a prominutí dluhu či dohodu o narovnání. Mimo uvedené případy je možný i zánik závazkového právního vztahu na základě události, ke kterýmžto způsobům zániku závazku lze podřadit, s výjimkou již shora uvedené nemožnosti plnění, i uplynutí doby, smrt dlužníka či věřitele a splnutí, jakož i zánik závazku na podkladě spojení události a úkonu – tedy zánik závazku v důsledku promlčení a prekluze. Zvláštním způsobem zániku závazkového právního vztahu je jeho zánik rozhodnutím státního orgánu.

5.3.1 Úřední úschova

Také závazek plynoucí z obchodního vztahu, nikoli tedy pouze závazek vyplývající ze vztahu občanskoprávního, může zaniknout, jestliže dlužník předmět tohoto závazku uloží do úřední úschovy, a to v případech, kdy nemůže splnit daný závazek věřiteli, neboť je tento buď nepřítomen, nebo je sám osobou v prodlení, či v případech, pokud má dlužník důvodné pochybnosti, kdo je věřitelem nebo dokonce v případech, kdy věřitele nezná (na první pohled se může sice zdát, že se jedná o naprosto absurdní situaci, avšak v reálném životě je možné se s uvedeným případem setkat tehdy, když dojde ke smrti věřitele a dlužníkovi v důsledku zmíněného vlastně není známo, komu má plnit).

Současně nutno uvést, že zmíněný způsob zániku závazku, tedy uložení do úřední úschovy, je podmíněn skutečností, že samotná povaha dluhu tento způsob zániku závazku připouští. Do úřední úschovy lze takto uložit za účelem zániku závazku především peníze,

cenné papíry, ale i takové movité věci, které se k úschově hodí (např. doklady, či klíčky od motorového vozidla). Nutně vynaložené náklady spojené s uvedeným úkonem pak jdou v daném případě na vrub věřitele.

K přijímání do úřední úschovy za účelem splnění dluhu jsou podle platné právní úpravy oprávněny výlučně příslušné okresní či obvodní soudy, v jejichž obvodech je místo plnění, a které v dané věci rozhodují na podkladě návrhu. O přijetí poskytnutého plnění do úschovy vydávají pak také tyto soudy svá rozhodnutí, na podkladě nichž, bylo-li návrhu dlužníka vyhověno, je povinen složitel předmět složit do úschovy soudu.

V případě, že bylo rozhodnuto o přijetí do úschovy, má toto právní účinky k okamžiku, kdy bylo plnění do úschovy uloženo. Tímto okamžikem pak také závazek zaniká bez ohledu na to, kdy věřitel plnění skutečně převzal.

5.3.2 Výpověď

I když se jedná o způsob zániku závazku upravený jako obecný institut výlučně v zákoníku občanském, může uvedeným způsobem zaniknout závazek i v rámci obchodně právních vztahů.

„Smyslem výpovědi je zejména umožnit smluvní straně ukončení závazku uzavřeného na dobu neurčitou, s opakujícím se plněním a závazku zadržovacího, a to i z jiných než objektivních důvodů či z důvodů protiprávního jednání druhé strany apod.“¹ V daném směru se jedná tedy o jednostranný právní úkon.

Pochybnosti by mohla vzbudit otázka, zda je vzhledem ke shora uvedenému možné vypovědět i smlouvu uzavřenou na dobu určitou. Z dispozitivního znění zákonné normy, konkrétně ust. § 582 občanského zákoníku, vyplývá sice i tato možnost, avšak uvedený způsob zániku závazku v těchto jiných případech předpokládá, že tento způsob zániku závazku plyne již ze samotné smlouvy nebo ze zákona.

Pokud neplyne ze smlouvy nebo ze zákona určitý způsob výpovědi závazku, lze tak totiž učinit ve lhůtě tří měsíců, a to vždy ke konci kalendářního čtvrtletí (jinými slovy tato výpovědní lhůta vždy doběhne ke konci kalendářního čtvrtletí).

Výpověď by jako způsob zániku závazků měla mít i odpovídající formu. To znamená, že u písemně vzniklých smluv podle občanského zákoníku musí být výpověď písemná a přinejmenším u povinně písemných smluvních typů podle zákoníku obchodního lze doporučit rovněž písemnou formu.

¹ BEJČEK, J., ELIÁŠ, K., RABAN, P. a kol. Kurs obchodního práva. Obchodní závazky. s.210

Vlastní okamžik zániku závazku výpovědí pak nastává v okamžiku, kdy dojde k souběhu projevu vůle ukončit smlouvu výpovědí (tedy právní skutečnosti subjektivní), doručení výpovědi druhému účastníkovi a uplynutí výpovědní lhůty (tedy právní skutečnosti objektivní).

Ve smyslu zákona však je výpověď jako jednostranný právní úkon neúčinná, týká-li se závazku zdržet se určité činnosti, ovšem za předpokladu, že z povahy závazku nebo ze smlouvy nevyplývá, že je závazek časově neomezen.

5.3.3 Dohoda o novaci

Tento způsob zániku závazku se také nazývá novace privativní, v rámci níž se na podkladě dohody mezi věřitelem a dlužníkem ruší původní závazek a tento se zcela nahrazuje závazkem novým. Ve své podstatě se jedná o dohodu o jiném plnění, než bylo původně sjednáno. Dosavadní pohledávka věřitele tímto zaniká a zároveň věřiteli vzniká nová pohledávka z uvedené dohody, dlužníkovi pak adekvátní povinnost splnit nový závazek. S tím pak souvisí i zánik možnosti v novém právním vztahu použít námitky, týkající se původního, již zrušeného závazku.

Novaci privativní nutno ale důsledně odlišovat od novace kumulativní, jež lze podřadit pod změnu závazků, kdy v rámci této novace se původní závazek neruší, ale za jeho trvání se mění jeho obsah, tedy vzájemná práva a povinnosti stran. Jinými slovy a tzv. lidově řečeno novace kumulativní předpokládá vznik nového závazku vedle závazku starého.

Dohodu o novaci je možno uzavřít jen za předpokladu, že původní závazek je platný. Platnosti novace nebrání ani závazek promlčený.

Podmínkou, aby byla privativní novace platná, je písemná forma v případě, nahrazuje-li závazek zřízený rovněž písemnou formou anebo závazek již promlčený, v jiných případech se písemná forma tohoto úkonu nevyžaduje.

V souvislosti s novací je pak na místě se zmínit rovněž o zajištění nového závazku. Dojde-li ke smlouvě o novaci, pak ručení a zástavní práva zajišťující původní závazek zaniklý zajišťují i závazek, který tento původní závazek nahrazuje. Pokud by však ručitel či osoby, vůči nimž by tato práva mohla být v důsledku zajištění uplatněna, s daným postupem neprojeвили souhlas, zajištění i nového závazku trvá toliko v rozsahu zajištění závazku původního.

5.3.4 *Vzdání se práva a prominutí dluhu*

K uvedenému způsobu zániku závazku nedochází na podkladě jednostranného úkonu, nýbrž na podkladě právního úkonu dvoustranného - věřitel se tímto úkonem vzdává svého práva nebo promíjí dlužníkovi jeho dluh, ovšem takový úkon nemůže platně učinit bez souhlasu druhé strany, bez souhlasu dlužníka. Zákon zde vychází z toho, že je nejen povinností, ale i právem dlužníka splnit svůj závazek. Prominout lze jednak uvedeným způsobem dluh celý, jednak lze takto prominout i jen jeho část.

K tomu, aby vzdání se práva a prominutí dluhu bylo platné, je tedy zapotřebí, jak plyne i ze shora uvedeného, především dohody mezi věřitelem a dlužníkem, kdy tato dohoda musí mít ze zákona písemnou formu.

Dohoda působí jen mezi jejími účastníky. Jestliže např. věřitel promíjí dluh na základě dohody pouze některému ze solidárně zavázaných účastníků, je tato dohoda účinná jen vůči tomuto dlužníkovi, zatímco vůči ostatním dlužníkům pohledávka nadále trvá. Pokud se ovšem jedná o závazky, které mohou plnit jen všichni zavázaní společně, je možné prominout dluh pouze na základě dohody uzavřené mezi všemi dlužníky.

V souvislosti s danou problematikou je však nutno poukázat i na to, že věřitel se nemůže platně vzdát svých práv, která mohou vzniknout teprve v budoucnu, neboť taková dohoda by byla stižena sankcí neplatnosti.

5.3.5 *Dohoda o narovnání*

Narovnání (*transactio*) je dohoda účastníků závazkového právního vztahu, kterou účastníci odstraňují spornost nebo pochybnost vzájemných práv a povinností tím, že tyto ruší a nahrazují je novými. Dosavadní závazek tak zaniká a je nahrazen závazkem novým, plynoucím z narovnání.

Uvedeným způsobem tak mohou být nahrazena jak jen některá vzájemná práva a povinnosti, ohledně nichž nebyli účastníci ve shodě, tak mohou být uvedeným způsobem dokonce nahrazena i veškerá práva a povinnosti mezi stranami (v tomto případě hovoříme o tzv. generálním narovnání).

Nutno v souvislosti s touto problematikou však také uvést, že účelem institutu narovnání není zjistit, jak se věci ve skutečnosti mají, ale je tímto účelem předejít dalším nesrovnalostem a sporům mezi stranami onoho právního závazkového vztahu.

Aby dohoda o narovnání nabyla platnosti, je nutno v případech, kdy dosavadní závazek byl zřízen písemnou formou, v případech, kdy se dohoda o narovnání týká

promlčeného závazku a v případech, kdy takto bylo sjednáno a toto plyne z dohody stran, aby byla uzavřena i sama tato dohoda ve formě písemné.

Narovnání lze uzavřít také před soudem v rámci soudního řízení formou soudního smíru. Schválený smír má účinky pravomocného rozhodnutí.

„Přistoupit k narovnání není povinností žádné ze stran. Za uzavření smlouvy o narovnání je proto možno žádat úplatu“.¹

Jak již bylo uvedeno i výše, účelem narovnání je odstranění rozporů či pochybností, které mezi stranami vznikly v jejich vzájemném právním vztahu. Přitom je však nutno mít na paměti, že rozpor mezi stranami nemusel ve skutečnosti objektivně existovat, mohlo ve skutečnosti jít o subjektivní přesvědčení jedné nebo obou stran spočívajících na omylu. I na zmíněné pak zákon pamatuje. Samotný omyl jako takový, a to ať již jedné nebo druhé strany, o tom, co je sporné nebo pochybné, nezpůsobuje bez dalšího neplatnost dohody o narovnání. Jestliže by však tento omyl byl vyvolán lstí jedné strany, může se druhá strana neplatnosti dohody o narovnání úspěšně dovolat.

5.3.6 Uplynutí doby

Práva a povinnosti ze závazkových právních vztahů mohou zaniknout dle platné právní úpravy i uplynutím doby, na kterou byly časově omezeny. Toto časové omezení pak může vyplývat ze zákona, z úředního rozhodnutí, ale nejčastěji je toto omezení dáno samotnou smlouvou.

Zánik závazku v těchto případech, a s tím souvisejících práv a povinností obou stran z právního vztahu plynoucích, nastane uplynutím posledního dne lhůty (např. v případě práva z výpůjčky), aniž by bylo nutno, aby k tomuto přistoupily další právní skutečnosti. Smluvní strany ovšem mohou sjednanou dobu trvání závazkového vztahu prodloužit (neboli prolongovat) novou dohodou.

V rámci dané problematiky je však nutno poukázat i na to, že omezení doby platnosti nelze zaměňovat se stanovením lhůt pro jiné účely v rámci závazku, nebo v souvislosti s jeho vznikem, změnou či zánikem, jako např. lhůt ke splnění (dospělost závazku) nebo k provedení určitých úkonů (lhůta reklamační, výpovědní aj.)

¹ ELIÁŠ, K., a kol. Kurs obchodního práva. Obchodní závazky. Cenné papíry. s.171

5.3.7 Smrt věřitele nebo dlužníka

Smrt lze dle práva považovat za právní událost.

Nicméně smrtí věřitele či smrtí dlužníka nedochází ještě automaticky k zániku všech práv a povinností oprávněného či povinného, jež plynou ze závazkových právních vztahů. Mnohá tato práva a tyto povinnosti přecházejí totiž na právní nástupce oprávněného, případně povinného, avšak také ne veškerá.

Smrtí dlužníka zanikají tak ze zákona pouze povinnosti, jejichž předmětem plnění bylo plnění, které mělo být provedeno samotným dlužníkem (např. povinnost hradit výživné, povinnost zhotovit dílo jeho osobou), smrtí věřitele pak zanikají práva, jejichž plnění bylo omezeno jen na jeho osobu (tak smrtí věřitele např. zanikají právo na bolestné, právo na náhradu za ztížené společenské uplatnění, právo na výživné). Vázanost na určitou osobu, a to ať již dlužníka či věřitele, může plynout jak ze smlouvy, tak ze zákona či ze samotné povahy věci.

Mohlo by se s ohledem na shora uvedené zdát, že smrt dlužníka či věřitele je pouze typickým způsobem zániku některých závazků v občansko-právních vztazích a obchodně-právních vztahů a dalšího trvání závazků z těchto vztahů plynoucích se nedotýká. Není však toto zdaleka pravdou. I v obchodně závazkových právních vztazích může smrt podnikatele – fyzické osoby, ovlivnit za určitých okolností další trvání závazku, jehož byl podnikatel-fyzická osoba, účastníkem.

V rámci obchodních závazkových vztahů „v důsledku smrti dlužníka nebo věřitele může dojít i k situaci redukovatelné na objektivní následnou nemožnost plnění. Jako zánik závazku v důsledku nemožnosti plnění bude třeba posuzovat situaci, kde si věřitel vymíní, že požaduje od dlužníka plnění výlučně prostřednictvím jeho konkrétního pracovníka nebo zaměstnance, který po uzavření dohody zemře (osoba určená k provedení dlužnickovy povinnosti totiž sama není dlužníkem)“.¹

5.3.8 Splynutí

Splynutím se rozumí zánik závazku, dojde-li ke splynutí věřitele a dlužníka z určitého závazkového právního vztahu v jedné osobě.

¹ ELIÁŠ, K., a kol. Kurs obchodního práva. Obchodní závazky. Cenné papíry. s.179

V praxi se jedná tedy o to, že jedna a ta samá osoba se stává zároveň subjektem práva (pohledávky) i subjektem povinnosti (dluhu), a to z téhož závazkového právního vztahu.

Ke splynutí dochází jak v případech univerzální, tak singulární sukcese. Nejčastějšími případy jsou dědění – v těchto případech závazek zaniká smrtí zůstavitele a de facto přechází na osobu, která je současně z uvedeného vztahu i věřitelem.

Může však dojít i k tomu, že splyne pohledávka s dluhem, který je společný několika solidárním dlužníkům. V těchto případech uvedeným způsobem nezaniká závazek jako celek, pohledávka vůči ostatním dlužníkům nadále trvá. Dlužníci však mají zachováno právo regresu proti bývalému spoludlužníkovi, který se tímto stal jejich věřitelem.

„Popsaný způsob zániku závazku vyplývá z toho, že nikdo nemůže být sám sobě dlužníkem a naopak“.¹

5.3.9 Prekluze

Obchodní zákoník zvláštní právní úpravu prekluze neobsahuje, proto je nutno vycházet z právní úpravy dané občanským zákoníkem. Kogentní ustanovení § 583 občanského zákoníku pak v daném směru stanoví, že právo zaniká, nebylo-li ve stanovené době uplatněno.

Prekluzí, na rozdíl od promlčení, tedy právo zaniká a nelze jej vykonat ani dobrovolně, neboť již neexistuje. Zaniklé právo nepřetrvává ani v podobě naturální obligace, takže je-li plněno z prekludovaného závazku, jde o plnění bez právního důvodu, na něž může druhá strana uplatnit právo na vrácení, a to v rámci promlčecí doby (dlužník se tak může domáhat vrácení plnění z titulu bezdůvodného obohacení).

Mezi prekluzí a promlčením je pak ještě jeden, a to podstatný, rozdíl.

K zániku prekludovaného práva se na rozdíl od práva promlčeného přihlíží již z úřední povinnosti, zánik nastává tedy ex lege a není třeba vznášet námitku prekluze. Případy prekluze však musí být stanoveny zákonem a jakékoli jejich rozšiřování na jiné případy není přípustné.

Obchodní zákoník, jak již bylo uvedeno shora, neobsahuje zvláštní ustanovení, týkající se problematiky prekluze. To však neznamená, že by obchodní zákoník neznal prekluzi.

¹ KNAPPOVÁ, M., ŠVESTKA, J., a kol. Občanské právo hmotné, s. 162

*„Právní problematika prekluze v obchodním zákoníku je jednak roztržštěná, ale především je nejednoznačně seznatelná“.*¹ Obchodní zákoník jako takový neupravuje totiž v daném směru nějaký přesný časový údaj, ale používá většinou dikci „bez zbytečného odkladu“, kdy navíc v mnoha případech ani výslovně neuvádí, že neuplatněním práva v této lhůtě závazek zaniká. V daném směru nutno tedy vycházet z výkladu jednotlivých zákonných ustanovení, což však zcela jistě nepřispívá k posilování právní jistoty.

Zániku práva prekluzí lze tedy zabránit jen provedením obsahově i formálně nezávadného právního úkonu, kdy uplatněním samotného práva se přitom nerozumí jen vznesení nároku u soudu, ale také provedení určitého právního úkonu vůči druhé straně závazkového vztahu.

5.3.10 Promlčení

Od prekluze i zániku závazku uplynutím doby, na kterou byla existence tohoto závazku a s tím souvisejících práv i povinností vázána, kdy o uvedených způsobech zániku závazku v obchodně právních vztazích bylo již pojednáno shora, nutno odlišit promlčení. Na rozdíl od obou zmíněných dalších způsobů zániku závazku, má promlčení odchylné právní následky.

V obchodně právních vztazích promlčení podléhají všechna práva ze závazkových obchodních vztahů s jedinou výjimkou, a to práva vypovědět smlouvu uzavřenou na dobu neurčitou. Právní úprava promlčení v obchodním zákoníku má relativně komplexní povahu, ustanovení občanského zákoníku o promlčení se proto na obchodní závazkové vztahy neužijí. Současně nutno uvést, že tato ustanovení o promlčení v obchodním zákoníku mají i kogentní povahu a strany se tedy od nich nemohou odchýlit, ani je smluvně vyloučit. Avšak jak již plyne i z díkce samotného zákoníku, práva z jiných než obchodních závazkových vztahů, ať již závazkových či nikoli, se promlčují dle občanského zákoníku.

*„Promlčením právo nezaniká, zaniká však nárok na uznání a přiznání promlčeného práva soudem, popř. jiným orgánem, to však jen při současném splnění podmínky, že dlužník po uplynutí promlčecí doby námitku promlčení vznese. Soud sám k promlčení z úřední moci nepřihlíží“.*²

¹ FOLDYNA, F., HUŠEK, J., POHL, T. Zajištění a zánik obchodních závazků. s. 183

² BEJČEK, J., ELIÁŠ, K., RABAN, P. a kol. Kurs obchodního práva. Obchodní závazky. s. 224

Na druhé straně však nutno současně uvést, že i po uplynutí promlčecí doby může oprávněná strana závazkového právního vztahu uplatnit své právo při obraně (neboli při uplatnění práva, které způsobuje zánik či vymahatelnost práva, jež bylo uplatněno druhou stranou v soudním či rozhodčím řízení) či při započtení, a to tehdy, jestliže obě práva mají určitou vzájemnou souvislost danou jednou či více smlouvami, uzavřenými na podkladě jednoho či více, avšak souvisejících jednání, nebo v případech, kdy právo mohlo být použito kdykoli před uplynutím promlčecí doby k započtení vůči nároku uplatněnému druhou stranou (viz již podkapitola 4.2.2) .

Při řešení problematiky promlčení je pak nutno si uvědomit další podstatnou skutečnost, a to, že promlčením práva nezaniká povinnost tomuto právu odpovídající. Dojde-li i po promlčení práva k plnění povinnosti ze strany dlužníka, není toto plnění bez právního důvodu a dlužník se nemůže s odkazem na zmíněné dovolávat později navrácení poskytnutého plnění, a to ani s odvoláním na to, že mu skutečnost promlčení v době plnění nebyla známa.

Podle obecného principu začíná promlčecí doba běžet od okamžiku, kdy lze nárok uplatnit u soudu (*actio nata*). Z tohoto principu pak vychází i obchodní zákoník, který stanoví počátek běhu promlčecí lhůty v případech práv vymahatelných u soudu právě k tomuto okamžiku (např. jednalo-li se o právo na splnění, začíná běžet promlčecí doba dnem, kdy mělo být plněno), v případech práv spočívajících v uskutečnění právního úkonu pak k okamžiku, kdy mohl být tento právní úkon učiněn (v těchto případech se může jednat např. o právo odstoupit od smlouvy, přestože druhá strana neporušila svou povinnost).

Obecná promlčecí doba v obchodním zákoníku je stanovena čtyřletá, kdy tuto lze považovat i za dobu objektivní, nezávislou od skutečnosti, zda oprávněná osoba ví, že jí toto právo náleží a že tu již je nebo dokonce byla *actio nata*. Zmíněná právní úprava však počítá i s možnými odchylkami od takto obecně stanovené promlčecí doby, kdy kratší promlčecí doba je i samotným obchodním zákoníkem stanovena např. ohledně práv na náhradu škody na dopravovaných věcech a práv z opožděného doručení zásilky (v daných případech je tato lhůta jednorocní), delší promlčecí doba je pak stanovena u práva na náhradu škody (a to desetiletá), která začíná běžet od okamžiku, kdy se poškozený dověděl nebo mohl dovědět o škodě a o tom, kdo je povinen k její náhradě.

V souvislosti s délkou promlčecí doby nutno však zmínit i zákonné ustanovení obchodního zákoníku, konkrétně pak ust. § 401, které umožňuje, aby strana, vůči níž se právo promlčuje, tedy dlužník, svým písemným prohlášením prodloužila tuto promlčecí dobu, a to dokonce i opakovaně. Zmíněný jednostranný úkon dlužníka lze učinit ještě před

samotným počátkem běhu promlčecí lhůty, ale rovněž také v jejím průběhu. Ani při takovémto prodloužení promlčecí doby, byť opakovaném, nesmí však celková délka promlčecí doby přesáhnout deset let.

Samotný běh promlčecí doby je pak plynulý od počátku do konce a ani změna v osobě dlužníka či věřitele nemá na tento běh vliv.

Přesto v souvislosti s během promlčecí doby nutno aspoň ve stručnosti poukázat i na případy tzv. stavení promlčecí doby (tedy případy, kdy nastane-li určitá skutečnost, tato lhůta neběží, a to po dobu, kdy daná skutečnost trvá – v praxi se tak nejčastěji jedná o případy, kdy věřitel učiní úkon považovaný za zahájení soudního či rozhodčího řízení), a jednak i na případy tzv. přetržení promlčecí doby (tedy případy, kdy v důsledku nastoupení určité právní skutečnosti se původní promlčecí doba tzv. přetrhne, její běh předčasně v důsledku zmíněného skončí a začne běžet nová promlčecí lhůta jiná – typickým případem uvedeného je případ, kdy dojde ze strany povinného k písemnému uznání dluhu, v důsledku něhož v daném okamžiku původní promlčecí doba skončí a začíná běžet nová promlčecí lhůta čtyřletá).

V zájmu zabránit však tomu, aby sporné či nejasné nároky přetrvávaly neúnosně dlouho, stanoví současně obchodní zákoník, že promlčecí doba skončí nejpozději uplynutím desátého roku ode dne, kdy počala běžet poprvé, a to bez ohledu na další ustanovení tohoto zákonného předpisu.

6 Praktické příklady zániku závazku

V této části mé práce, a to v přímé návaznosti na již shora konstatované poznatky, vycházející z čistě teoretických znalostí předmětné oblasti, bych rád na konkrétních případech demonstroval mnohdy již uvedenou nejednoznačnost a spornost výkladů některých právních ustanovení jednotlivými stranami obchodně závazkových právních vztahů. Právě o tom, že se nejedná o jednoznačné záležitosti v dané oblasti, svědčí i ta skutečnost, že předmětné sporné otázky mezi stranami řešil na nejvyšší možné úrovni z podnětu dovolání některé ze stran i věcně příslušný Nejvyšší soud České republiky, kdy s obsahem předmětných rozhodnutí, na která bude poukazováno níže, je možno se seznámit blíže na příslušných oficiálních webových stránkách Nejvyššího soudu ČR, tedy na stránkách www.nsoud.cz, případně na počítači nainstalovaného programu ASPI.

Příklad č.1

Nejprve bych se zmínil o problematice, vztahující se k zániku obchodního závazku jeho splněním. Právě zmíněné problematice zániku závazku uvedeným způsobem byla totiž již shora věnována podstatná část této mé práce, nicméně i přes, dle mého mínění, celkem jednoznačnou právní úpravu této oblasti obchodním zákoníkem, jak je patrné z rozhodnutí soudních orgánů na nejvyšší úrovni, dochází mezi jednotlivými stranami k četným sporům a není v dané oblasti ani jednoznačný právní názor příslušných soudů, resp. tzv. soudu nalézacího a soudu odvolacího.

Tak např. v případě sporu, který je evidován na výše uvedených webových stránkách u Nejvyššího soudu ČR pod sp.zn. 32 Odo 799/2003, se lišila rozhodnutí v daném případě Vrchního soudu v Praze coby soudu odvolacího a rozhodnutí soudu prvního stupně, v uvedeném případě pak rozhodnutí Krajského soudu v Ústí nad Labem, ve vztahu k problematice, zda dohoda stran o jiném předmětu plnění a dohoda o předání jiného předmětu jako prostředku ke splnění závazku má za následek zánik závazku, a právě uvedená nejednota názoru obou soudů a nesouhlas jedné ze stran s konečným rozhodnutím druhoinstančního soudu v dané věci byla i důvodem pro podání dovolání původně v dané věci žalovaného proti rozsudku odvolacího soudu.

Jak plyne z předmětného rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR, došlo v daném případě ke sporu mezi stranou X (stranou žalobkyně) a stranou Y (stranou posléze žalovanou). Strana žalobkyně poskytla totiž v minulosti úvěr straně žalované, kdy však žalovaný

poskytnutý úvěr řádně nesplácel a vznikl mu na tomto nikoli zanedbatelný dluh ve výši přesahující 2 milióny Kč.

Následně pak původní účastníci daného právního vztahu uzavřeli smlouvy o postoupení pohledávek, podle nichž žalovaný postoupil dle názoru soudu prvního stupně, tedy Krajského soudu v Ústí nad Labem, žalobkyni svá práva jemu plynoucích z dalších jím uzavřených smluv, a to údajně k úhradě závazků vyplývajících z předmětných úvěrových smluv. Nálezací soud pak dospěl k závěru, že závazek (dluh) může být splněn i tak, že věřitel po dohodě s dlužníkem přijme od něho jiný předmět plnění (pohledávku nebo věc) jako prostředek ke splnění závazku, čímž mu bude umožněno opatřit si plnění jiným způsobem. Žalovaný tak postoupením pohledávek žalobkyni své závazky z úvěrových smluv dle soudu prvního stupně splnil, když žalobkyně pak tyto pohledávky uplatnila následně navíc i v rámci konkursního řízení proti úpadci, tyto pohledávky jí byly správcem konkursní podstaty přiznány a měla tak i právo pro zmíněné pohledávky vést výkon rozhodnutí.

Předmětné rozhodnutí soudu prvního stupně však bylo z podnětu podaného opravného prostředku přezkoumáno Vrchním soudem v Praze, kdy tento soud, coby soud odvolací, po doplnění dokazování čtením konkrétních smluv o postoupení pohledávky a konstatování dalších listinných materiálů dospěl k odlišným závěrům.

Tak z předmětných listin, a to smluv o postoupení pohledávek, bylo v daném řízení zjištěno, že z obsahu jedné z daných smluv neplyne nic o tom, že by postoupená pohledávka měla sloužit k úhradě úvěrových dluhů žalovaného, a v případě druhé smlouvy o postoupení budoucích pohledávek ze smlouvy o nájmu nebytových prostor vyplynulo dle názoru odvolacího soudu, že žalovaný takto uvedenou smlouvou sice postoupil všechna práva z plateb nájemného, avšak až do úplného vyrovnaní svých závazků, plynoucích z úvěrových smluv.

Právě vycházejí z takovýchto zjištění pak Vrchní soud dospěl k závěru, že je sice teoreticky možné, aby dlužník přijal od věřitele ke splnění závazku jiné než původně smluvené plnění, avšak tento způsob splnění dluhu musí vyplývat z výslovné dohody stran, ze zákona nebo z úředního rozhodnutí. Uvedená dohoda stran v daném případě a v daném směru však nevyplývala ani ze samotné úvěrové smlouvy, ani ze smlouvy o postoupení pohledávky ze smlouvy o nájmu nebytových prostor. Jelikož bylo dalším dokazováním rovněž nesporně zjištěno, že z další postoupené pohledávky žalobkyně dosud žádné plnění nezískala, je nutno na závazky žalovaného dle odvolacího soudu hledět jako na závazky z úvěrových smluv plynoucí nesplněné, kdy na tomto závěru nemůže nic změnit ani ta

skutečnost, že správce konkursní podstaty úpadkyně pohledávku žalobkyně uznal. S ohledem na konstatované skutečnosti pak Vrchní soud v Praze rozsudek soudu prvního stupně změnil tak, že žalobci uložil povinnost zaplatit žalobkyni jí požadovanou částku, a to včetně příslušenství.

S tímto rozhodnutím soudního orgánu druhého stupně však žalovaný nesouhlasil a podal proti němu dovolání, když setrval na tom, že jeho závazky z úvěrových smluv byly splněny.

Dovolací soud, tedy Nejvyšší soud ČR, však podané dovolání žalovaného po náležitém přezkoumání dané věci zamítl. Ve svém odůvodnění předmětného rozhodnutí pak Nejvyšší soud s poukazem na příslušná zákonná ustanovení obchodního zákoníku (zejména s poukazem na ust. § 324 obchodního zákoníku, dle něhož závazek zanikne tehdy, je-li věřitelem splněn včas a řádně, a dále s poukazem na ust. § 327, určující, že lze-li závazek splnit několika způsoby, má právo určit způsob plnění dlužník, jestliže ze smlouvy nevyplývá, že toto právo přísluší věřiteli), a po vyhodnocení všech opatřených materiálů v dané věci dospěl k závěru, že je nutno rozlišovat mezi dohodou stran o jiném předmětu plnění a dohodou věřitele s dlužníkem, na základě níž věřitel přijme od dlužníka jiný předmět pouze jako prostředek ke splnění závazku. V tomto případě je totiž závazek splněn nikoli předaným předmětem (tedy např. i pohledávkou), ale plněním, na které má věřitel podle závazku právo a které si za předaný předmět opatřil, tj. v daném případě až se věřiteli dostane plnění na postoupenou pohledávku. Jelikož z provedeného dokazování a listinných materiálů v daném případě nebylo možno dovodit dohodu stran o splnění dluhu žalovaného ze smluv o úvěru postoupením pohledávek, které měl žalovaný vůči třetí osobě, uzavřel dovolací soud daný případ tím, že samotným uzavřením smluv o postoupení pohledávek k zániku závazku žalovaného ze smluv o úvěru nedošlo, a právní posouzení dané věci odvolacím soudem je správné (na výše uvedeném závěru pak nemůže dle názoru dovolacího soudu nic změnit ani skutečnost či fakt, že žalobkyně postoupené pohledávky uplatnila v konkursním řízení a správcem konkursní podstaty jí byly tyto pohledávky uznány, když z hlediska případného splnění závazku je právně relevantní, tedy významné, pouze to, zda žalobkyni se dostalo plnění na postoupené pohledávky či nikoli).

Z uvedeného právního sporu a závěrů dovolacího soudu pak tedy, zkráceně řečeno, jednoznačně plyne, že věřitel nemůže vymáhat původně sjednaný předmět plnění a dlužník je povinen plnit podle změněného závazku, jestliže si strany dohodnou, že dluh bude splněn poskytnutím jiného předmětu plnění, než k jakému byl dlužník zavázán. Splněním nově sjednaného předmětu plnění poté dochází k zániku závazku.

Rozdílná od takovéto dohody stran je dohoda, na základě které věřitel přijme od dlužníka jiný předmět plnění (věc, pohledávku) pouze jako prostředek ke splnění závazku. Závazek je v tomto případě splněn plněním, na které má věřitel podle závazku právo a které si za předaný předmět opatřil a nikoli předáním tohoto předmětu.

Jelikož nemám právní vzdělání a nejsem soudcem, daný případ mohu hodnotit pouze z pozice studenta vysoké školy. Jako takový pak mohu mít jen laické otázky, proč již soud prvního stupně, tedy Krajský soud v Ústí nad Labem, řádně neprostudoval veškeré ve spise založené materiály, a zejména pak obsahy předmětných smluv, a to ze všech úhlů pohledu. Pokud by takto učinil, mohlo dojít k vyhlášení zákonného rozhodnutí již na úrovni soudu prvního stupně. S jistou mírou nadsázky by bylo dokonce možno předpokládat, v případě řádného dokazování a odůvodnění tohoto rozhodnutí, že by takovéto rozhodnutí mohlo být i přijato účastníky sporu.

Příklad č.2

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR sp.zn. 29 Odo 360/2005 ze dne 30.1.2007 pak v souvislosti s problematikou zániku závazku řeší otázku započtení pohledávek dohodou.

V daném případě rozhodoval v prvním stupni Krajský soud v Plzni a vycházel ze skutkových zjištění, že mezi bankou „X“ a žalovaným byla v prvopočátku uzavřena smlouva o úvěru, na podkladě níž byl žalovanému také úvěr ve výši 1,8 miliónů Kč poskytnut. Po uzavření dané smlouvy a po poskytnutí uvedeného úvěru však zmíněná banka postoupila s datem 7.8.1996 žalobkyni pohledávku vůči žalovanému z dané smlouvy ve výši cca 446 576,78 Kč s tím, že postoupení pohledávky také žalovanému oznámila dne 5.9.1996. Smlouvou ze dne 26.8.1996 však v mezidobí postoupilo příslušné město žalovanému jinou pohledávku vůči bance „X“, plynoucí ze smlouvy o běžném účtu, a to ve výši 443 953,43 Kč, kdy bance uvedené bylo oznámeno dne 30.8.1996. Dopisem ze dne 28.8.1996, doručeným bance rovněž dne 30.8.1996, pak žalovaný jednostranně započtl na pohledávku banky ze smlouvy o úvěru pohledávku ze smlouvy o běžném účtu ve výše uvedené částce, kdy dne 30.8.1996 pak likvidátor banky zápočet tzv. „schválil“, a ještě téhož dne byl tento zápočet bankou i zúčtován s tím, že závazek žalovaného je tímto bezzbytku vyrovnán.

Podle žalobkyně však v daném případě nebylo možno započíst pohledávku žalovaného vůči bance z běžného účtu proti pohledávce žalobkyně vůči žalovanému ze smlouvy o úvěru, jelikož nešlo o pohledávky vzájemné. Zmíněnou námitku však soudy vyhodnotily jako nedůvodnou, a jak soud prvního stupně, tak posléze soud odvolací, a to

Vrchní soud v Praze, v daném případě dospěl k závěru, že žalobou uplatňovaná pohledávka započtením zanikla. Oba soudy pak vycházely z toho, že k zápočtu došlo předtím, než bylo žalovanému postoupení pohledávky ze smlouvy o úvěru oznámeno, přičemž dle vysloveného názoru v rozsudku „nenotifikované postoupení pohledávky nemůže žádným způsobem zhoršit dlužníkovu postavení, a proto dlužník nemůže být zbaven možnosti zapravit svůj dluh plněním původnímu věřiteli“.

Soud odvolací se pak zabýval v rámci svého rozhodnutí i otázkou splnění podmínek pro zánik vzájemných pohledávek započtením v důsledku jednostranného právního úkonu žalovaného. V tomto směru odvolací soud sice akcentoval, že předpokladem takového započtení je splatnost obou započítávaných pohledávek, kterážto podmínka nebyla v daném případě splněna, nicméně v dané souvislosti „připomenul“, že uvedené započtení by bylo možné za předpokladu, že by se strany dohodly, kdy dohoda o započtení nevyžaduje zvláštní formu. V případě, kdy banka pak dle názoru odvolacího soudu obdržela oznámení žalovaného o zápočtu dne 30.8.1996 a téhož dne pak likvidátor banky zápočet schválil, došlo tímto mezi bankou a žalovaným k uvedené dohodě a k zániku vzájemných pohledávek.

Z podnětu dovolání, podaného žalobkyní, se předmětným případech zabýval i Nejvyšší soud ČR, jak již je patrné i ze shora uvedených údajů, přičemž v rozhodnutí odvolacího soudu shledal tento soudní orgán pochybení, pro něž rozsudek odvolacího soudu, tedy rozsudek Vrchního soudu v Praze, zrušil a věc vrátil tomuto soudu k dalšímu řízení.

V rámci posouzení dané věci dovolacím soudem se tento zabýval nejen problematikou právních úkonů a jejich náležitostmi ve smyslu občanského zákoníku (konkrétně pak ust. §§ 34, 43a, 43c zmíněného právního předpisu), ale i problematikou změny v osobě věřitele, tedy problematikou související s tím, že do právního vztahu mezi věřitelem a dlužníkem nastoupí na místo původního věřitele věřitel nový, aniž by došlo ke změně v obsahu závazku. Není-li ve smlouvě o postoupení pohledávky dohodnuto jinak, dochází ke změně osoby věřitele již uzavřením smlouvy, bez ohledu na to, zda postupitel postoupení pohledávky dlužníkovi oznámil. Možnost dlužníka přivodit zánik svého dluhu vůči dosavadnímu věřiteli tímto není dotčena.

Vycházejí ze shora uvedeného pak postoupila-li banka již dne 7. 8. 1996 pohledávku ze smlouvy o úvěru žalobkyni, nemohla dne 30.8.1996 uzavřít s žalovaným dohodu o zápočtu pohledávek, když k uvedenému datu již nebyla věřitelkou započítávané pohledávky.

Z uvedeného případu tedy jednoznačně plyne závěr, že dojde-li na základě smlouvy o postoupení pohledávky ke změně v osobě věřitele, nemůže postupitel (původní věřitel) uzavřít dohodu o zápočtu postoupené pohledávky.

I tento konkrétní případ je důkazem odlišného výkladu jednotlivých ustanovení zákona. Ačkoli soud prvního stupně, tedy Krajský soud v Plzni, a následně odvolací soud, Vrchní soud v Praze, se k dané problematice tzv. postavili shodně, ani tento shodný přístup dvou soudů není evidentně zárukou zákonného rozhodnutí. I v tomto případě se však jakákoli nezúčastněná osoba může logicky ptát – jak je vůbec možné, že se soudy mohou v podstatných otázkách ohledně některých ustanovení zákonů tak různit. Pokud se týká soudů prvního stupně, je možno toto snad odůvodnit množstvím případů, která musí tyto soudy dennodenně řešit, odvolací soudy by však již v tomto směru chybovat neměly, když právě z podnětu řady odvolání řeší právě různé složité případy a ze zkušeností s jejich rozřešením by měly pak vycházet i při řešení případů obdobných. Navíc v daném konkrétním případě je i ze zákona zřejmé, že postupitel po postoupení pohledávky není oprávněn k úkonům, směřujícím k uzavření dohody o zápočtu postoupené pohledávky.

Na výše uvedených webových stránkách je pak možno se seznámit s mnoha dalšími případy, jež byly řešeny Nejvyšším soudem ČR, které se týkají problematiky zániku závazku, plynoucího z obchodně právních vztahů.

Tak je možno dle závěrů a příslušných rozhodnutí konstatovat např., že plněním poskytnutým třetí osobou za podmínek formulovaných v ust. § 332 odst. 1 obchodního zákoníku věřiteli závazek dlužníka zaniká a skutečnost, že věřitel poskytnuté plnění třetí osobě vrátí, nezpůsobuje obnovení závazku dlužníka (blíže k uvedenému rozhodnutí NS ČR sp.zn. 29 Odo 1693/2006), či že v souladu s rozhodnutím Nejvyššího soudu ČR sp.zn. 29 Odo 331/2006 ze dne 12.10.2006 závazek, který zanikl, již nelze zrušit dohodou (blíže opět samotné rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR shora uvedené spisové značky a jeho odůvodnění).

7 Závěr

Ve své bakalářské práci jsem nejprve věnoval svou pozornost historickému významu právní úpravy zániku závazku dle práva římského, a to zejména s přihlédnutím k tomu, že právě tato právní úprava se stala, i přes značný časový odstup několika staletí, právním základem pro současnou právní úpravu této problematiky všech kontinentálních právních systémů, právním systémem našeho státu nevyjímaje.

Posléze jsem se, byť velmi stručně, avšak dle mého úsudku přehledně, ve zvláštní kapitole mé práce, pokusil rozčlenit jednotlivé způsoby zániku závazku v občanských či obchodních právních vztazích podle různých kritérií, a zvláštní kapitolu jsem posléze věnoval i nejčastějšímu způsobu zániku závazku v obchodních vztazích, tedy zániku závazku jeho splněním.

Zánikem závazků v obchodně právních vztazích jiným způsobem než splněním, s ohledem na rozmanitost a četnost těchto způsobů, jakož i s přihlédnutím k nutnosti případné aplikovatelnosti v těchto případech nikoli jen obchodního zákoníku, ale i zákoníku občanského, jsem se pak zabýval v další samostatné kapitole mé bakalářské práce.

Studiem některých rozhodnutí Nejvyššího soudu České republiky, vztahujících se k dané problematice, kdy tato rozhodnutí nejvyššího soudního orgánu jsem i pojal do své bakalářské práce, jsem dospěl k závěru, že byť je problematika zániku závazku v obchodně právních vztazích na první pohled problematikou dostatečně právně upravenou v předmětných právních prepisech (v obchodním zákoníku a zákoníku občanském), přesto rozdílným výkladem jednotlivých ustanovení daných právních předpisů nejen příslušnými subjekty daných právních vztahů, ale posléze i samotnými soudy, může docházet, a také, jak patrně z rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR, dochází k četným sporům. V dané souvislosti je nesporné, že vždy jedna ze stran uvedeného sporu se cítí být sama stranou poškozenou a je současně i zřejmé, že tato strana vznáší v rámci vyvolaných soudních sporů rovněž různé argumenty a hledá případně tzv. mezery v zákoně, na tyto poukazuje a pokouší se uvedené skutečnosti v tomto směru využít a vyložit ve svůj prospěch.

V rámci zmíněného je pak právě na příslušném soudním orgánu, aby zaujal k dané problematice jisté stanovisko, opíral se při tomto o zákonné normy, a svým rozhodnutím pak jistým způsobem i tzv. „navigoval“ postup při řešení obdobných či dokonce totožných právních sporů.

Osobně si sám v dané souvislosti dovoluji tvrdit, že právě s ohledem na uvedená rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR v jednotlivých kauzách, jsou tato skutečně vodítkem při řešení některých sporů, případně mohou být snad i dokonce prevencí, jak těmto sporům v otázce zániku závazku z obchodně právních vztahů plynoucích předcházet a v přímé souvislosti s tímto pak i předcházet nadbytečným výlohám, které se soudními spory souvisejí.

Je sice nepochybné, že ne každá strana v obchodně závazkových právních vztazích má právní vzdělání a je osobou v oblasti práva se orientující. Nelze tedy důvodně předpokládat, že se může orientovat v základních právních předpisech a v návaznosti na uvedené pak studovat a pochopit význam všech, či aspoň některých, soudních rozhodnutí. Nicméně v daném směru je i z pozice podnikatelských subjektů dle mého názoru ekonomičtější investovat v případě pochybností o oprávněnosti jejich nároků finance k poskytnutí právních rad odborníků, kteří se danou problematikou zabývají, než se pouštět do časově a finančně náročných a dlouhodobých soudních sporů.

V daném směru by si každý podnikatelský subjekt měl totiž v konečném důsledku uvědomit, a to zejména v období současné hospodářské krize, jak nejlépe své finance investovat, a to tak, aby nebyl v konečném důsledku ztrátový a aby v konečném důsledku nevhodně investované peníze do soudních sporů nevedly k ukončení jeho podnikatelských aktivit. Je nutno totiž vždy v případech soudních sporů zohlednit nejen samotné soudní poplatky, ale i náklady na právní zastoupení, jakož i náklady související s časovou ztrátou v podnikatelské činnosti.

V konečné fázi si musí navíc i každá osoba, věnující se podnikatelské činnosti, uvědomit, že pokud v pozici dlužníka nesplní včas svůj závazek vůči druhé straně, dostává se do prodlení, což je v případech peněžitých závazků spjata i s nikoli malými úroky z prodlení. Tímto se pak neustále dostává do větších a větších dluhů, které pak mohou vést i k jejich platební neschopnosti, k tomu, že není schopna dostát ani svým povinnostem v oblasti daňové, kdy zmíněné může vést následně až k ukončení podnikání a tzv. zadlužení se na dlouhou dobu.

Seznam použité literatury a pramenů:

Monografie a další literatura

[1] BEJČEK, J., ELIÁŠ, K., RABAN, P. *Kurs obchodního práva: obchodní závazky*. 3. vyd. Praha : C.H.Beck, 2003, 551 s., ISBN 80-7179-746-4

[2] ELIÁŠ, K., a kol. *Kurs obchodního práva: obchodní závazky: cenné papíry*. 1. vyd., Praha: C.H.Beck, 1996, 520 s., ISBN 80-7179-059-1

[3] FALDYNA, F., HUŠEK, J., POHL, T. *Zajištění a zánik obchodních závazků*. 2. rozšířené vyd. Praha: ASPI, a.s., 2007, 236 s., ISBN 978-80-7357-154-2

[4] KERNBACHOVÁ, M., SEVERIN, P. *Obchodně závazkové vztahy*. 1.vydání, Ostrava:Ediční středisko VŠB-TU Ostrava, 100 s., ISBN 80-248-0393-3

[5] KNAPPOVÁ, M., ŠVESTKA, J., a kol. *Občanské právo hmotné*, 3. aktualizované a rozšířené vydání, Praha, nakladatelství ASPI Publishing, s.r.o., 2002, 631 s., ISBN 80-86395-36-7

[6] MAREK, K., a kol. *Lexikon obchodního práva*, 1. vyd., Ostrava, nakladatelství Sagit, 1997, 520 s., ISBN 80-7208-003-2

[7] REBRO, K., *Rímské právo*. 1. vyd. Bratislava, vydavatelstvo Obzor, 1980, 288 s., SÚKK 1854/I-79

Právní předpisy s komentářem

[8] JEHLIČKA, O., ŠVESTKA, J., ŠKÁROVÁ, M. a kol. *Občanský zákoník: Komentář*. 8. vyd., Praha: C.H.Beck, 2003, 1195 s., ISBN 80-7179-797-9

[9] ŠTENGLOVÁ, I., PLÍVA, S., TOMSA, M.. *Obchodní zákoník : Komentář*. 8. vyd. Praha : C.H. Beck, 2003, 1443 s., ISBN 80-7179-685-9

Elektronické zdroje

[10] *Internetové stránky Nejvyššího soudu České republiky*. Dostupné z: <http://www.nsoud.cz>. [cit. 2010-01-04].

Prohlášení o využití výsledků bakalářské práce

Prohlašuji, že

- jsem byl seznámen s tím, že na mou bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. – autorský zákon, zejména § 35 – užití díla v rámci občanských a náboženských obřadů, v rámci školních představení a užití díla školního a § 60 – školní dílo

- beru na vědomí, že Vysoká škola báňská – Technická univerzita Ostrava (dále jen VŠB-TUO) má právo nevýdělečně, ke své vnitřní potřebě, bakalářskou práci užít (§35 odst. 3),

- souhlasím s tím, že jeden výtisk bakalářské práce bude uložen v Ústřední knihovně VŠB-TUO k prezenčnímu nahlédnutí a jeden výtisk bude uložen u vedoucího bakalářské práce. Souhlasím s tím, že bibliografické údaje o bakalářské práci budou zveřejněny v informačním systému VŠB-TUO,

- bylo sjednáno, že s VŠB-TUO, v případě zájmu z její strany, uzavřu licenční smlouvu s oprávněním užít dílo v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona,

- bylo sjednáno, že užít své dílo, bakalářskou práci, nebo poskytnout licenci k jejímu využití mohu jen se souhlasem VŠB-TUO, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly VŠB-TUO na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše).

V Ostravě dne 7. května 2010

.....
David Masný

Adresa trvalého pobytu:

Bohumín-Skřečůň

1. máje 497

PSČ 735 31